

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Štěpán Tretera

Základní principy řeholního práva latinské církve

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Katedra: Právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25. listopadu 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 176 010 znaků včetně mezer.

Štěpán Tretera

V Praze dne 25. listopadu 2022

Poděkování

Děkuji za pomoc a podnětné náměty a připomínky při vypracovávání této diplomové práce vedoucímu práce P. prof. JUDr. Jiřímu Rajmundu Treterovi OP. Zejména mu děkuji za nenahraditelné předání osobních zkušeností o řeholním životě v Řádu bratří kazatelů. Dále bych rád vyjádřil dík sekretářce Konference vyšších představených ženských řeholí v České republice S. M. Fidelis Sedlákové, SCB, a sekretáři Konference vyšších představených mužských řeholí v České republice P. Zachariáši Kristkovi, O.Praem., za laskavé poskytnutí ročenek s údaji o počtech řeholníků za rok 2021.

Obsah

Úvod.....	7
1. Obecná část.....	9
1.1. Prameny řeholního práva v latinské církvi a historický vývoj.....	9
1.1.1. Právněhistorický vývoj řeholního života.....	9
1.1.2. Právní úprava a prameny řeholního práva.....	13
1.2. Rozlišení forem zasvěceného života dle CIC 1983.....	17
1.2.1. Řeholní instituty zasvěceného života.....	18
1.2.1.1. Veřejné sliby.....	18
1.2.1.1.1. Slib čistoty.....	19
1.2.1.1.2. Slib chudoby.....	19
1.2.1.1.3. Slib poslušnosti.....	20
1.2.1.2. Společný život.....	20
1.2.2. Sekulární instituty zasvěceného života.....	20
1.2.3. Společnosti apoštolského života.....	21
1.2.4. Poustevnický život.....	21
1.2.5. Stav panen.....	21
1.2.6. Osobní prelatura Opus Dei et Sanctae Crucis.....	21
1.3. Řízení řeholních institutů a formace zasvěcených osob v právní úpravě CIC 1983.....	23
1.4. Formace řeholníků a řeholnic.....	24
1.4.1. Přijetí do noviciátu.....	25
1.4.2. Noviciát a vzdělávání noviců.....	26
1.4.3. Řeholní sliby a profese.....	27
1.4.4. Věčné sliby.....	27
1.4.5. Vzdělávání řeholníků.....	27
2. Zvláštní část.....	28
2.1. Mužská společenství evangelních rad – právněhistorický vývoj a organizace.....	28
2.1.1. Řeholní kanovníci a rytířské řády.....	30

2.1.1.1. Augustiniáni – kanovníci.....	30
2.1.1.2. Premonstráti.....	30
2.1.1.3. Řád maltézských rytířů.....	32
2.1.1.4. Řád Německých rytířů (Bratři německého řádu Panny Marie Jeruzalémské).....	33
2.1.1.5. Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou.....	34
2.1.2. Mnišské řády.....	35
2.1.2.1. Benediktini.....	36
2.1.2.2. Benediktini v českých zemích – právněhistorický vývoj.....	37
2.1.2.3. Cisterciáci.....	40
2.1.2.4. Cisterciáci v českých zemích.....	41
2.1.2.5. Kartuziáni.....	43
2.1.2.6. Kamaldulští.....	44
2.1.3. Žebravé řády (<i>mendikantské</i>).....	44
2.1.3.1. Organizační struktura žebravých řádů.....	45
2.1.3.2. Dominikáni.....	45
2.1.3.3. Dominikáni v českých zemích – právněhistorický vývoj.....	47
2.1.3.4. Františkáni.....	50
2.1.3.5. Řád menších bratří – františkáni.....	51
2.1.3.6. Řád menších bratří konventuálů – minorité.....	53
2.1.3.7. Řád menších bratří kapucínů.....	53
2.1.3.8. Augustiniáni obutí.....	55
2.1.3.9. Karmelitáni.....	57
2.1.3.10. Řád bratří blahoslavené Panny Marie na hoře Karmel (<i>OCarm.</i>).....	57
2.1.3.11. Řád bosých karmelitánů (<i>OCD</i>).....	58
2.1.3.12. Ostatní žebravé řády.....	59
2.1.4. Řeholní klerici a školské řády.....	60
2.1.4.1. Jezuité.....	60
2.1.4.2. Jezuité v českých zemích.....	62
2.1.4.3. Piaristé.....	63
2.1.5. Řeholní kongregace.....	64
2.1.5.1. Redemptoristé.....	65

2.1.5.2. Mariáni.....	66
2.1.5.3. Misionáři obláti Panny Marie Neposkvrněné.....	67
2.1.5.4. Kongregace sv. Františka Saleského – Salesiáni Dona Boska.....	67
2.1.5.5. Misionáři saletini.....	68
2.1.5.6. Salvatoriáni.....	69
2.1.5.7. Pallotini.....	70
2.1.5.8. Verbisté.....	70
2.1.6. Řeholní kongregace diecézního práva.....	71
2.1.6.1. Petrini.....	71
2.1.7. Společnosti apoštolského života.....	71
2.1.7.1. Kněžské bratrstvo sv. Petra.....	71
2.2. Ženská společenství evangelních rad – právněhistorický vývoj a organizace.....	73
2.2.1. Kontemplativní řeholní instituty – mnišky.....	73
2.2.1.1. Cisterciáčky.....	74
2.2.1.2. Dominikánky mnišky.....	75
2.2.1.3. Karmelitky a Bosé karmelitky.....	76
2.2.1.4. Klarisky.....	77
2.2.1.5. Klarisky-kapucínky.....	78
2.2.1.6. Premonstrátky – Doksany (Litoměřická diecéze).....	78
2.2.1.7. Trapistky.....	78
2.2.1.8. Vizitantky.....	79
2.2.2. Ostatní centralizované ženské řeholní instituty.....	79
2.2.3. Sekulární instituty zasvěceného života.....	80
2.2.4. Společnosti apoštolského života.....	80
Závěr.....	81
Seznam použitých zdrojů.....	83
Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce.....	88
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce.....	89

Úvod

Cílem této práce je popsat základy oboru platného kanonického práva, kterým je řeholní právo. Řeholní právo je významným odvětvím kanonického práva, neboť se dotýká právního postavení a právních vztahů významného počtu členů latinské (římskokatolické) církve – dle statistik¹, bylo v roce 2018 v latinské církvi celkem **414 065** kněží. Z toho diecézních (dříve světských) kněží bylo **281 874** a řeholních kněží bylo **132 191**. Poměr diecézních a řeholních kněží je od roku 2000 stejný, a to přibližně 2:1.²

K počtu osob mužských společenství evangelijních rad musíme vedle kněží počítat ještě určitý počet bratří řeholníků – jáhnů ať již přechodných nebo stálých (počet se nepodařilo zjistit), a ve většině řeholí je řádnými řeholníky ještě značný počet trvalých řeholníků laiků (bratří koordinátorů) – těch bylo dle uvedené statistiky 50 941. Podobně i v ostatních společenstvích zasvěceného života a společnostech apoštolského života je v každé z nich zvláštní skupina jejich plnoprávných členů čili sodálů, kteří vstupují jako laici natrvalo, u nichž je předem (zpravidla již při vstupu do noviciátu či podobné přípravy) určeno, že se nestanou jáhny či kněžími a budou řeholníky-laiky (či jinými sodály-laiky) až do smrti.

Další skupinu členů společenství evangelijních rad tvoří řeholníci či jiní sodálové, kteří již mají řeholní sliby či přísliby či jiným způsobem se stali členy společenství evangelijních rad, ale teprve se připravují zpravidla ve svém formačním domě docházením na studium na teologické fakultě nebo do semináře na jáhenské a kněžské svěcení (jsou tedy plně řeholníky či sodály jiných společenství, ale nejsou zatím jáhny ani kněžími, kterými se stanou zpravidla o několik let později).

Někdy se k řeholníkům počítají ještě i bratří novicové, kteří jsou téměř vždy laiky (jen bílou vránou mezi nimi jsou ti, kdo už dříve přijali kněžské svěcení, byli diecézními kněžími a teprve dodatečně do noviciátu či jiné kandidatury společenství zasvěceného života byli přijati).

¹ Informační stránky Center for applied research in the apostolate při Georgetown University. In: cara.georgetown.edu [online]. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://cara.georgetown.edu/frequently-requested-church-statistics/>.

² Počet diecézních kněží na celém světě prudce poklesl v posledním století. Dříve tvořili diecézní kněží asi 75 % a řeholní kněží asi 25 % kléru, aspoň v evropských zemích.

Zasvěcených žen bylo k tomu datu snad **641 661**, přičemž růst jejich počtu je zaznamenáván na prvním místě v Africe, poté v Asii a v Latinské Americe, zatímco v Evropě, v severní Americe a v Austrálii je mírný pokles. Z čísla nevyplývá, zda jsou započítány též řeholní novicky nebo čekatelky jiných ženských společenství evangelních rad, což se ale nedá na celocírkevní úrovni snadno zjistit, podobně jako u noviců nebo čekatelů u mužských společenství evangelních rad.

Jedná se o právní úpravu, která je platná a účinná celosvětově, neboť se řídí ustanoveními Kodexu kanonického práva z roku 1983, a zákonů a předpisů pozdějších, ať již text uvedeného kodexu pozměňují nebo doplňují a které jsou platnými a účinnými právními předpisy pro celou latinskou církev,³ a zvláštním celosvětovým právem každého společenství evangelijních rad. Tato práce se proto zabývá v obecné části úpravou základních principů celosvětového řeholního práva v latinské církvi, ve zvláštní části je popsáno, jak se celosvětové i partikulární řeholní právo – byť světové zvláštní právo řeholní (odlišné od celocírkevního), je ve vztahu *lex specialis* vůči celocírkevnímu jakožto *lex commune* – realizuje v praxi na území českých zemí.

Do listopadu 1989 na československém území nemohly instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života působit oficiálně, ale pouze v tajnosti, neboť členové byli pronásledováni komunistickým režimem. Situace se změnila v souvislosti se společenskými změnami po roce 1989. K obnově přispěly také zasvěcené osoby ze zahraničí (Polsko, Itálie, Španělsko, Slovensko, Francie, Litva, Rakousko). Na našem území jsou pořádány mnohé konference (např. každoroční odborná konference Církve a stát pořádaná Právnickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně, která se ovšem z poloviny týká veškerého církevního práva, nejen práva řeholního, a nejen práva katolické církve, ale i práva jiných církví, a z druhé poloviny je zasvěcena českému právu konfesnímu) a čtyřikrát do roka je vydáván Společností pro církevní právo (*Societas iuris canonici*) v naší zemi odborný vědecký časopis *Revue církevního práva*, který poskytuje mnoho podnětů pro další výzkum v oboru církevního práva. Samozřejmě, že v celé Evropě i obou dílech amerického kontinentu jsou ještě desítky takových časopisů, které každý badatel o církevním právu ve svém díle reflektuje.

³ Pro východní katolické církve je základním právním předpisem Kodex kánonů východních církví (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*) z roku 1990.

1. Obecná část

1.1. Prameny řeholního práva v latinské církvi a historický vývoj

1.1.1. Právněhistorický vývoj řeholního života

V křesťanství v průběhu prvních staletí po založení církve uposlechli někteří křesťané povolání Ježíše Krista do zvláštního životního stavu. Tyto osoby se dobrovolně zavázaly – dle doporučení Ježíše Krista⁴, které dal bohatému mladíkovi – k životu následování Krista a radikálním způsobem se rozhodly tento životní stav uskutečňovat. Ježíšovy tři evangelní rady nejsou určeny pro všechny křesťany, ale jen pro ty, kteří byli k tomuto zvláštnímu životnímu stavu shůry povoláni, jak katolická církev na základě svého zmocnění Ježíšem Kristem učí a jak katolíci věří nebo jsou alespoň zavázáni věřit.

Tito povolání křesťané se v průběhu dějin zformovali v komunity s vlastní hierarchií a právními normami.

Počátek mnišství je spojen s dobou kolem roku 270 po Kr.⁵ Antonín Egypťský, Pavel Egypťský a jiní křesťané odcházejí na egyptskou poušť a neobydlené oázy v pouštních skalách a jiná osamocená místa (např. do hlubokých lesů i do jeskyní v horách) – věnovat se modlitbě a rozjímání. Odtud pochází výraz eremité – poustevníci. Přestože většinu času poustevníci trávili o samotě a v mlčení a přijímali občas i návštěvy věřících, kteří se s nimi chodili radit. Prvním českým eremitou byl v době knížete Bořivoje a kněžny svatě Ludmily svatý Ivan Český, který si zřídil poustevnu ve Svatém Janu pod Skalou u Berouna, na níž později vznikl menší klášter a dnes je tam církevní škola s názvem Svatojánská kolej.

Někteří poustevníci žili uprostřed měst na posvěcených sloupech (stylité), resp. na plošinkách umístěných na sloupech a chráněných stříškou před deštěm a ohrádkou před dotěrnými pohledy. Lidé jim tam nosili jídlo a zbožné knihy a sloupoví poustevníci po provaze spouštěli svůj odpad ve kbelíku dolů. Tento způsob poustevnictví se zvláště rozšířil zprvu v Sýrii a Libanonu a později až do hlubokého středověku byl pěstován po celé byzantské říši. Stylité byli rádci věřících, vedli společně s nimi modlitby, a co je skoro neuvěřitelné: občas zasahovali i do politického života země.

⁴ Mt 19, 21.

⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. Právní dějiny církví: synagoga a církve v průběhu dějin. Praha: Leges, 2019, str.123.

Hé eremos je řecký výraz pro poušť. Odtud také někdy pochází výraz eremitáž. Někdy je používán též výraz anachoreta (z řec. *anachórein* – ustoupit, vzdálit se). Eremité neznali komunitní život. Je zajímavé, že poustevnický i koinobitský způsob mnišství není znám pouze v křesťanství, ale znají jej i jiná náboženství – hinduismus, buddhismus a jiná.

Dnes je toto poustevnické mnišství uskutečňováno nejen v biskupy posvěcených osamělých poustevnách, ale i v některých křesťanských kláštorech, kdy mniši žijí v klášteře, který je vybaven jednou či více poustevnami, kde mniši žijí poustevnickým životem. Scházejí se však minimálně na společné bohoslužby o nedělích a svátcích. Příkladem takového kláštera je klášter otců kamaldulů (kamaldulských poustevníků) v Bylanech u Krakova, který je v dnešní době příkladem kombinace života poustevníků a mnichů koinobitů.

Život v komunitě je spojen s další etapou vývoje ve 4. století – tehdy založil Pachomius v Thébách (Egypt) první komunitu mnichů. Pachomius se narodil jako pohan, ale v armádě Konstantina Velikého se seznámil s křesťanskou vírou. Pachomius se nechal později pokřtít, a dokonce odešel do komunity poustevníků na břehu Nilu. Zde také založil mnišský klášter. Tomuto druhu mnišství se říká koinobitské (z řec. *koinos* – společný, *bios* – život). Tento způsob mnišského života se rozšířil dále po Egyptě, sinajském poloostrově a poté i celém tehdejší Východě.⁶

Další významnou osobností mnišského života na Východě se stal církevní otec sv. Basil Veliký (330-379). Ten působil v maloasijské provincii Kapadokii spolu s tzv. kapadockým trojlístkem a sepsal pro mnišské kláštery řeholi sv. Bazila, kterou brzy začaly užívat stovky klášterů po celém Středomoří, na Východě i na Západě.

Počátky mnišství na Západě spatřujeme v oblasti hlubokých lesů Galie. Zde ve vyhnanství pobýval alexandrijský patriarcha *Athanasius*, který sem přinesl myšlenku mnišství⁷ a řeholi sv. Basila Velikého, která sloužila za předlohu mnišským klášterům na Západě před sv. Benediktem, a dokonce i některým po sv. Benediktu. Jeden z prvních klášterů v Galii pak založil poustevník sv. Martin z *Tours* (316-397). Sv. Martin byl původně vojákem, ale během života se obrátil ke křesťanství, rozdělil se o půlku svého pláště s jakýmsi žebrákem, a dále žil jako poustevník. Kolem

⁶ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Právní dějiny církví: synagoga a církve v průběhu dějin. Praha: Leges, 2019, str. 132.

⁷ Rozkošný Athanásiův spisek *Život svatého Antonína*, kterým bylo ovlivněno západní mnišství, vydal ve vzorném českém překladu a slavnostní grafické úpravě za první republiky Josef Florian ve Staré Říši na Moravě mezi svými padesáti spisy, které neprodával, ale rozesílal darem svým přátelům.

roku 361 založil baziliánský koinobitský klášter v *Ligugé* nedaleko *Poitiers* (centrální Francie). Sv. Martin později zastával úřad biskupa ve městě *Tours* a založil i jiné kláštery v této oblasti.

Dalšími kláštery na Západě, konkrétně opět v oblasti dnešní Francie, byly dva baziliánské kláštery na Azurovém pobřeží. Byly založeny na počátku pátého století – roku 410 založil *Honoratus* klášter *Lerinum* a roku 415 založil *Cassianus* klášter sv. Viktora u *Massilie* (Marseille).⁸ Tyto kláštery poskytovaly vzdělání budoucím biskupům Galie a všeobecně byly vnímány jako centra vzdělanosti.

Zakladatelem kanovnického – tedy pospolného života kněží – způsobu řeholního života se stal sv. Augustin (354-430). Sv. Augustin byl biskupem a církevním otcem. Augustinův vlastní životopis – autobiografii, můžeme nalézt v jeho spise *Vyznání (Confessiones)* – konkrétně v prvních deseti knihách tohoto obsáhlého díla. Augustin pocházel z dnešního Tuniska, narodil se v městečku *Thagaste* v rodině křesťanské matky sv. Moniky a pohanského otce. V mládí žil jako pohanský rétor a právník nevázaným životem, až později vstoupil do sekty *manichejců*.⁹ Později vyučoval rétoriku v Miláně. Zde od milánského biskupa sv. Ambrože přijal katolickou víru. Později se vrátil do rodného *Thagasté*. V severní Africe přijal nejprve kněžské svěcení z rukou biskupa *Valeria* a později se zde stal i biskupem ve městě *Hippo Regio* na území dnešního Alžírsko. Sv. Augustin zformuloval nejméně dvě řehole pro společný život kněží – tedy necítil na laiky – mnichy, ale na komunity kněží, shromážděné kolem biskupů, a další řeholi pro sestry kanovnice.

Byl to tedy základ pro dnešní kapituly neřeholních kanovníků u významných diecézních kostelů, ale i po diecézích rozptýlených řeholních kapitul. Augustin sám žil ve své biskupské rezidenci mnišským způsobem života. Augustin zemřel během útoku Vandalů (vyznávajících ariánské náboženství) roku 430. Augustin byl roku 1298 prohlášen papežem Bonifácem VIII. učitelem církve. Profesor Pavel Ambros, SJ ve svém nedávném článku doplňuje, že: „*Řehole svatého Augustina se stala základem pro vznikající hnutí řeholníků 11. a 12. století sdružených v*

⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. Právní dějiny církví: synagoga a církve v průběhu dějin. Praha: Leges, 2019, str. 142

⁹ Manicheismus bylo náboženství rozšířené od západní Evropy, přes severní Afriku, Blízký východ, až po Čínu. Zakladatelem byl perský prorok Mání. Bylo silně ovlivněné gnosticismem, perským zoroastrismem, křesťanstvím, judaismem a buddhismem. Považovalo se za dovršení všech těchto náboženství v čele s Máním, který se pokládal za „Pečeť proroků“. Více v článku: KLÍMA, Otakar. Učení Máního. In: *Prameny života: Obraz člověka a světa ve starých kulturách*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1982.

*kanoniích, stejně tak i pro obnovené poustevnické hnutí, které vyústilo v roce 1256 v augustiniánský poustevnický řád.*¹⁰

Sv. Benedikt z Nursie (480-550) zformuloval svou vlastní řeholi, která se stala základem pro mnišský život v komunitě, podobně jako to učinil již jeho předchůdce sv. Bazil Veliký v Kapadokii koncem čtvrtého století. Benedikt (oproti sv. Augustinovi) řeholi vytvořil podobně jako sv. Bazil pro mnichy – laiky.¹¹

Benedikt zpočátku žil jako poustevník, avšak později se rozhodl zorganizovat neuspořádané poustevníky do jednoho celku. V roce 529 založil klášter *Montecassino* blízko Neapole (jižní Itálie), který se stal benediktinským hlavním klášteřem s bohatou historií. Benediktově řeholi se dostalo i jisté formy papežského uznání v *Rozmluvách Řehoře Velikého*.¹² Nedivme se, vždyť i papež sv. Řehoř I. Veliký (540-604) byl řeholník, a to první řeholník na papežském stolci.¹³

Dalším historicky významným klášteřem v jižní Itálii byl klášter *Vivarium*, založený roku 540 *Cassiodorem*, bývalým ministrem *Theodorichovy* ostrogótské vlády. Klášter *Vivarium* obsahoval rozsáhlou knihovnu starověké literatury. Mniši v tomto klášteři spisy studovali, a také je přepisovali. Díky tomu se zachovalo mnoho knih i z pohanské antiky, a nejen z Bible, ale i z antické moudrosti a literární tradice bylo převzato tradicí mnišskou.¹⁴

¹⁰ AMBROS, Pavel. Dynamika vzniku společenství zasvěceného života a nového způsobu zasvěceného života. In: *Revue církevního práva* 4/21. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021.

¹¹ Baziliánské kláštery byly zakládány nejen na církevním Východě, ale i v samotném Římě (Diviš Krátký), v Galii, na Azurovém pobřeží a jinde, zejména před sepsáním Benediktovy řehole. Do baziliánského kláštera v Římě vstoupil v 9. století i slovanský věrozvěst sv. Konstantin a přijal mnišské jméno Cyril.

¹² ŘEHOŘ VELIKÝ, Čtyři knihy rozmluv čili o životě a zázracích otců italských jakož i o věčném trvání duší. Praha, 1924, str. 63–111.

¹³ Po smrti svého otce přeměnil rodinný dům na klášter zasvěcený apoštolu sv. Ondřeji (CAVADINI, John, ed. *Gregory the Great: A Symposium*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1995, str. 155).

¹⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. *Právní dějiny církví: synagoga a církve v průběhu dějin*. Praha: Leges, 2019, str. 152.

1.1.2. Právní úprava a prameny řeholního práva

Prameny řeholního práva v latinské církvi je možné rozdělit na celocírkevní a zvláštní.¹⁵ Pramenem celocírkevním, který je účinný v celé latinské (západní) církvi je Kodex kanonického práva z roku 1983. Dalšími celocírkevními prameny jsou koncilový Dekret o přizpůsobené obnově řeholního života *Perfectae caritatis* ze dne 28. 12. 1965 a koncilová konstituce *Lumen gentium* z 21. 11. 1964, o nichž je pojednáno dále. Vedle těchto pramenů je třeba zmínit i novely Kodexu. V oblasti řeholního práva je to např. *motu proprio* papeže Františka *Authenticum charismatis* z roku 2020, kterým novelizoval kánon 579 (viz dále).

Právní úpravu pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života v Kodexu nalezneme v knize druhé – Boží lid – v části třetí – s názvem *Společnosti zasvěceného života a společnosti apoštolského života*.

Z teoretického hlediska – odhlédneme-li od českého úředního překladu Kodexu – se společenství evangelijních rad dělí na A) instituty zasvěceného života a B) společnosti apoštolského života. Instituty zasvěceného života dále dělíme na řeholní instituty zasvěceného života a sekulární instituty zasvěceného života.

Úřední překlad sice používá pro instituty zasvěceného života pojmu „společnosti zasvěceného života“, avšak vzhledem k latinskému originálu, který má vyšší závaznost, ke slovenskému, polskému a všem ostatním cizojazyčným překladům Kodexu, k ostatním překladům Kodexu do češtiny – např. Františka Poláška, z roku 1992, překladatele hlavního polského díla o řeholním právu od B. Wenanty Zuberta¹⁶, i anonymnímu překladu z doby před rokem 1989 zvanému salesiánský a vzhledem k akademické zvyklosti, zavedené již od Treterova překladu knihy Norberta Rufa o novém kanonickém právu z roku 1983,¹⁷ jeho následnému vyučování kanonickému právu na generálním studiu dominikánů a k tradici ostatních kanonistů (Z. Horák, D. Němec, F. Polášek) a české překladové tradici, budou dále tyto „společnosti zasvěceného života“

¹⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. *Církevní právo*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 183.

¹⁶ ZUBERT, Bronisław Wenanty. *Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997.

¹⁷ HORÁK, Záboj; Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera: životopis a příbuzní, in HORÁK, Záboj. SKŘEJPKOVÁ, Petra (eds.): *Poceta Jiřímu Rajmundu Treterovi*. Praha: Leges, 2020, s. 368 a násl.; Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera – bibliografie, rok 1985, tamtéž, s. 427.

označovány pro účely této práce jako „instituty zasvěceného života“, pokud nepůjde o přímou citaci pramenů nebo Kodexu.

Právní úprava v Kodexu je obecná. Pro jednotlivé instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života platí úprava zvláštní, kterou najdeme ve stanovách jednotlivých společenství. Kodex především institutům přiznává v kánonu 586 § 1 „*spravedlivou samostatnost co do života a hlavně co do řízení*“. V § 2 zároveň ukládá místním ordinářům¹⁸ dbát této samostatnosti a chránit ji. Avšak zároveň Kodex stanovuje v kánonu 590 podřízenost institutů zasvěceného života nejvyššímu představenému církve – papeži. Tento kánon zároveň stanoví, že jednotliví členové jsou povinni poslouchat papeže, jako nejvyššího představeného svého společenství zasvěceného života, také z důvodu posvátného závazku poslušnosti. Samostatnost institutů zasvěceného života tedy není neomezená a instituty nejsou na církvi nezávislé, ale jsou vždy podřízeny papeži, který je nejvyšším představeným v církvi. Papež má také dle kánonu 591 pravomoc „vyjmout řeholní společnosti z pravomoci místních ordinářů a podřídit je pouze sobě nebo jinému církevnímu představenému.“ Papež má v církvi nejvyšší moc, avšak jeho moc nad členy institutů zasvěceného života vyplývá nejen z této nejvyšší moci, ale také ze slibu poslušnosti.¹⁹ V praxi papež vykonává svou moc nad instituty prostřednictvím Římské kurie.

Stav zasvěceného života se netýká hierarchické struktury církve, jak stanoví kánon 207 § 2. Tento stav tedy stojí vedle hierarchické struktury a nebrání přijetí jakéhokoliv církevního úřadu – diecézního biskupa i papežského. Řeholní kněz, který se souhlasem řeholního ordináře pracuje jako farář, nebo má podobné postavení ve farní správě, je vázán pokyny diecézního biskupa a ostatních ordinářů v oblastech, které se týkají pastorace, veřejné bohoslužby a šíření víry (kánon 678). Zároveň však podléhají řeholníci také vlastním představeným a jsou povinni věrně dodržovat kázeň svého společenství zasvěceného života. Tuto povinnost mají po nich vyžadovat i diecézní biskupové (kánon 678).

Speciální úprava pro společnosti apoštolského života je v druhém oddílu třetí části knihy druhé Kodexu. Ten nese název *De societibus vitae apostolicae*. Je stanoveno, že se zde použije

¹⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011, str. 95, heslo „ordinář“.

¹⁹ ZUBERT, Bronisław Wenanty. Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 25.

úprava kánonů 578-597, tedy platí stejně jako u institutů zasvěceného života podřízenost papeži a ostatní normy zde uvedené.

Zvláštní řeholní právo je upravené stanovami jednotlivých společenství a dále jejich vlastními právními normami – označované Kodexem jako *ius proprium*. Pravomoc k vydání stanov má nejvyšší zákonodárný orgán jednotlivého společenství – např. generální kapitula. Platí, že tyto stanovy musí být schváleny nejvyšším představeným církve – pokud jde o institut papežského práva, nebo biskupem – pokud jde o institut diecézního práva. U ostatních společenství vyhláší stanovy přímo papež nebo diecézní biskup.

Papežský souhlas je nutný i ke vzniku kteréhokoliv společenství – práva papežského i diecézního. Roku 2020 došlo k novele kánonu 579 Kodexu. Stalo se tak motem proprio *Authenticum charismatis*.²⁰ Nový kánon 579 Kodexu zní: „Diecézní biskupové mohou na svém území zřídit platně řeholní společnost formálním rozhodnutím po ‚předchozím písemném dovolení‘ Apoštolského stolce (*praevia licentia Sedis Apostolicae scripto data*).“ Předchozí verze tohoto kánonu zněla: „Diecézní biskupové mohou na svém území zřídit řeholní společnost formálním rozhodnutím po projednání s Apoštolským stolcem (*dummodo Sedes Apostolica consulta fuerit*)“.

Bližší se k novele vyjadřuje prof. Pavel Ambros ve svém článku v čísle 2021/4 odborného časopisu *Revue církevního práva*: „Projednání je nyní nahrazeno písemným dovolením, výslovným projevem vůle Apoštolského stolce, jímž se umožňuje vznik nového společenství zasvěceného života. Přidáním slova ‚platně‘ je nadto stanoveno, že tento souhlas se vyžaduje nejen k tomu, aby bylo možné zřídit takovéto společenství, nýbrž určuje podmínky platnosti (co všechno Kongregace bude vyžadovat).

Byly stanoveny jednoznačně podmínky platnosti vzniku řeholního společenství. Samotný výraz ‚platně‘ (*valide*) nebo ‚k platnosti‘ (*ad validitatem*) je opakem výrazu ‚neplatný‘ (*invalidus*) nebo ‚neplatně‘ (*invalide*) a v Kodexu je hojně užíván. Předběžný souhlas Apoštolského stolce se dotýká řeholního života z poloviny všech případů. Předběžný souhlas Apoštolského stolce se vyžaduje například pro jednání, kterým se překračuje peněžní hodnota stanovená Apoštolským stolcem pro každou krajinu (CIC/1983, kán. 638 § 3), přenesení ostatků (CIC/1983, kán. 1190 § 2)

²⁰ *Authenticum charismatis*, s. 130–131.

nebo jedná-li se o věci darované církvi ze slibu nebo o věci umělecky nebo historicky cenné (CIC/1983, kán. 1292 § 2).“²¹

Dle kánonu 582 je vyhrazeno výlučně Apoštolskému stolci i slučování a spojování institutů, jakož i vytváření konfederací a federací.

Kodex užívá různých termínů pro oblast právní autonomie řeholních institutů, tedy zvláštní prameny řeholního práva. K termínům užívaným promiskue v Kodexu patří: „vlastní předpisy“ (kánon 573 § 2), „shodné s duchem zakladatele“ (kánon 576), „kompetentní autorita institutu“ (kánon 580 a další), „vlastní kázeň“ (kánon 586 § 1) atd.²² Tato ustanovení jsou v Kodexu odkazem na zvláštní normy řeholního práva.

Instituty zasvěceného života vytvářejí kromě stanov, které jsou jejich základním dokumentem, také další právní předpisy a sbírky vlastního práva. Statuta, direktáře, sbírky obyčejů atd.²³ V těchto sbírkách bývají předpisy menšího významu než ve stanovách. Vypracovat je může vnitřní autorita v institutu k tomu ustanovená – např. provinční kapitula.

Zvláštní úprava v Kodexu zahrnuje zrušení institutu. Joachim Roman Bar dělí vnitřní a vnější příčiny zániku existence.²⁴ Mezi vnitřní řadí ztrátu všech členů (následkem smrti nebo vystoupení). Tehdy se uplatní kánon 120 § 1 a po 100 letech bez činnosti taková právnická osoba zanikne. Mezi vnější příčiny patří zrušení institutu církevní autoritou nebo sloučení s jiným institutem. Dekret *Perfectae caritatis* (o němž je pojednáno níže) vymezil postup před rozhodnutím o zrušení. Postup zahrnuje buď rozhodnutí Apoštolského stolce o zákazu přijímat nové členy nebo sloučení s jiným institutem, je-li to možné. V Kodexu je pak pouze stanoveno, že zrušení institutu náleží výlučně Apoštolskému stolci – kánon 616 § 2.

²¹ AMBROS, Pavel. Dynamika vzniku společenství zasvěceného života a nového způsobu zasvěceného života. In: Revue církevního práva 4/21. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021.

²² ANDRES Gutiérrez, DOMINGO J. Il diritto dei religiosi. Commento al Codice. Versione della seconda edizione spagnola. Roma: Edirecla, 1984, str. 23, ANDRES Gutiérrez, DOMINGO J. Innovationes. In: parte III libri II novi Codicis, quae est de institutis vitae consecrate et de Societatibus vitae apostolicae (can. 573-746). Roma: Edirecla, 1983, str. 17-18.

²³ ZUBERT, Bronisław Wenanty. Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 40.

²⁴ BAR, Joachim Roman, KALOWSKI Julian. Prawo o instytutach życia konsekrowanego. Warszawa: Akademia teologii katolickiej, 1985, str. 55-56.

Dalším zdrojem pro výklad řeholního práva je věroučná konstituce 2. vatikánského koncilu o církvi *Lumen gentium* (*Světlo národů*) z 21. 11. 1964, a to konkrétně její šestá kapitola s názvem *Řeholníci*. Z hlediska právního by mohla posloužit při výkladu norem Kodexu a snad by se dala přirovnat k důvodové zprávě známé z českého práva. Obsahuje především teologický základ, na kterém stojí právní úprava v Kodexu, ale obsahuje i vyložení právní ustanovení (např. „Aby bylo lépe postaráno o potřeby celého stáde Páně, může papež – na podkladě svého prvenství nad celou církví a se zřetelem k obecnému prospěchu – vyjmout z pravomoci místních ordinářů a podřídít přímo sobě kterýkoli institut dokonalosti a jeho jednotlivé členy.“ – toto bylo převzato do Kodexu v kánonu 591).

Dalším zdrojem pro výklad práva řeholního je výše zmíněný Dekret o přizpůsobené obnově řeholního života *Perfectae caritatis* z 28. 12. 1965. Dal základ – společně s konstitucí *Lumen gentium* – pro budoucí právní úpravu řeholního práva v Kodexu, ale sám obsahuje podnět pro právní úpravu v Kodexu i mimoprávní a teologická ustanovení. Například pojednává o slibech čistoty, chudoby a poslušnosti, o nichž je pojednáno dále.

1.2. Rozlišení forem zasvěceného života dle CIC 1983

Kodex rozlišuje základní formy společenství evangelních rad. Můžeme rozlišit dvě základní množiny, a to instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života.

Právní úprava v Kodexu upravuje v základech instituty zasvěceného života v oddíle 1. třetí části druhé knihy a společnosti apoštolského života v oddíle 2. třetí části druhé knihy. Jako zvláštní podmnožinu institutů zasvěceného života vyčleňuje Kodex v oddíle 1. stati III. sekulární instituty zasvěceného života.

Instituty zasvěceného života rozlišujeme nejen z hlediska právního, ale také z jiných hledisek, které jsou významné z hlediska historického a mají dosah i v právu. Rozlišujeme je například dle kritéria svěcení na instituty klerické a laické. Klerické instituty pravidelně skládají z kleriků a laiků, ale jejich představení mohou podle stanov být výlučně kněží (nestačí dokonce ani jáhenské svěcení). Laické instituty plní úkoly, „které si nežadají k svému vykonávání moci ze svěcení.“²⁵

²⁵ ZUBERT, Bronisław Wenanty. Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 23.

Dále instituty rozlišujeme dle toho, jestli byly zřízeny podle práva papežského či diecézního. Společenství papežského práva je to, které bylo zřízeno Apoštolským stolcem, nebo jím bylo schváleno. Společenství diecézního práva je takové, které bylo zřízeno diecézním biskupem s písemným souhlasem Apoštolského stolce (motu proprio *Authenticum charismatis* z 1. 11. 2020).²⁶

Instituty rozlišujeme dle kritéria pohlaví na mužské a ženské.

Instituty rozlišujeme dle vnitřního uspořádání na hierarchické a nehierarchické. V hierarchických institutech jsou vztahy nadřízenosti a podřízenosti představených vůči níže postaveným osobám. V nehierarchických institutech má každý klášter svoji autonomii – je nezávislý – *sui iuris*. Úprava je v kánonu 613, který v § 2 také uvádí, že představený takového kláštera – domu je samým právem (*ex lege*) vyšším představeným. Podrobněji o způsobu řízení bude pojednáno ve zvláštní kapitole.

1.2.1. Řeholní instituty zasvěceného života

Řeholní instituty zasvěceného života jsou v církvi historicky nejstarší, a proto jsou také nejrozšířenější a mají nejdelší tradici. Kodex upravuje základní pravidla života v těchto institutech ve stati II. třetí části druhé knihy. Z právní úpravy jsou patrné především tato základní pravidla:

1.2.1.1. Veřejné sliby

Tyto sliby vycházejí z práva božského – z výše citované rady Ježíše bohatému mladíkovi.²⁷ Jedná se o sliby čistoty, chudoby a poslušnosti, které společně nazýváme řeholní profese. Rámcově jsou upraveny od kánonu 654 (v rámci knihy II., hlavy 3, článku 3 Kodexu). Právní definice jednotlivých evangelijních rad se nachází v kánonech 599-601. Kánon 598 stanoví, že každá řehole si ve stanovách určí *způsob*, jakým se evangelijní rady v jejím životě zachovávají.

Obsah pojmu evangelijní rady je dále teologicky zpracován v Katechismu katolické církve, číslo článku 915 a následující.²⁸

²⁶ *Authenticum charismatis*, s. 130–131.

²⁷ Mt 19, 21.

²⁸ KOLÁČEK, Josef, Zdeněk POSPÍŠIL, Bohumil KOLÁŘ a Markéta KORONTHÁLYOVÁ. Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, str. 242 a násl.

1.2.1.1.1. Slib čistoty

Slib čistoty je širší pojem než celibát. Celibát – tedy život bez manželství zavazuje v církvi kleriky – kněze, biskupy, jáhny, kteří před svěcením byli svobodní a ženaté jáhny poté, co ovdoví. Čistota zavazuje všechny řeholní osoby – nejen kleriky, ale i laiky – a svým obsahem vybízí k následování a napodobování Ježíše v čistotě, která se týká fyzického těla a závazku cudnosti v sexuálních věcech – dle kánonu 599 v sobě zahrnuje *dokonalou zdrženlivost*. Celibát je institutem práva ryze církevního, slib čistoty vychází přímo z práva božského. Proto v případě zrušení nebo omezení celibátu lze říci, že by se právní úprava slibu čistoty nezměnila, jelikož je zcela nezávislá a celibát v sobě zahrnuje již ze samotné podstaty.

1.2.1.1.2. Slib chudoby

Slib chudoby opět vychází přímo z citovaného biblického úryvku a zahrnuje zřeknutí se vlastního majetku. Řeholník jako jedinec žádný majetek nevlastní, majetek vlastní řeholní komunita. Člen společenství evangelijních rad se trvale začleňuje do společenství poté, co se veškerého majetku zbavil. Ve chvíli, kdy do společenství trvale vstupuje, nemá tedy vůbec žádný majetek. Majetek, který dodatečně nabude podle civilního práva, je z hlediska kanonického práva majetkem společenství evangelijních rad a člen ho neprodleně svému společenství předává. V některých řeholích řeholník dostává podle stanov přesně určené kapesné ze společného majetku řehole v určité výši, aby s ním disponoval podle své vůle. Ani kapesné se nestává jeho vlastnictvím. Kánon 600 stanoví, že tento slib zahrnuje omezení užívání majetku a nakládání s ním podle norem vlastního práva jednotlivých společenství. Kodex tedy vychází ze skutečnosti, že řeholní právo je spojením ustanovení kanonického zákona a stanov. Něco jiného jsou majetkové záležitosti řeholníka během noviciátu, novicové totiž ještě žádné závazky nepřijali, sliby teprve budou skládat, pokud o to požádají a budou přípuštěni. Zvláštní postavení mají řeholníci v mezidobí mezi prvními a věčnými sliby a členové sekulárních institutů mezi prvními a trvalými přísliby, které vždy vyplývají ze stanov toho kterého institutu zasvěceného života (zmocňovací ustanovení obsahuje kán. 598 §1 Kodexu).

1.2.1.1.3. Slib poslušnosti

Slib poslušnosti opět vychází z poslušnosti Ježíše Otcí. Kodex se odvolává na jeho poslušnost až k smrti. Avšak řeholní sliby neboli profese jsou také zvláštním institutem církevního práva, speciálním k institutům slibu a přísahy, které tvoří samostatnou kapitolu Kodexu (úprava se nachází v kán. 1191 a násl.; název stati, ke je materie upravena zní *De voto et iureiurando* – Slib a přísaha).

Podle kánonu 601 zavazuje řeholníka k podřízení vlastní vůle zákonným představeným jako zástupcům Boha, když dávají příkazy podle vlastních stanov. Dokument 2. vatikánského koncilu *Perfectae caritatis* doplňuje: „Pod vlivem Ducha svatého se řeholníci s vírou podrobují představeným jako Božím zástupcům. Jimi se nechávají vést k službě všem bratřím v Kristu, jako Kristus sám v podrobenosti Otcí sloužil bratřím a položil svůj život za vykoupení mnohých (srov. Mt 20,28; Jan 10,14-18). Tím jsou těsněji připoutáni ke službě církvi a snaží se dosáhnout Kristovy plnosti (srov. Ef 4,13).“ Stanovy jednotlivých institutů upravují poslušnost podrobněji. Je třeba dodat, že se nejedná o absolutní poslušnost. Nesmí být uposlechnut příkaz, kterým by představený nabádal podřízeného ke hříchu. To bývá ve stanovách jednotlivých společenství výslovně uváděno a je to samozřejmostí, vyplývající z nauky církve.

1.2.1.2. Společný život

Základ společného života je v kánonu 602, který stanoví, že „bratrský život [...] se uspořádá tak, aby každému ve vzájemné pomoci přispíval k naplňování jeho vlastního povolání.“ Společný život byl vlastní již prvním řeholním společenstvím (úprava v nejstarších řeholích – např. sv. Benedikta) v církvi a tato tradice přetrvala dodnes i v právní úpravě institutů zasvěceného života.

1.2.2. Sekulární instituty zasvěceného života

Členové sekulárních institutů zasvěceného života se liší od řeholních institutů především tím, že zpravidla nežijí společným životem v komunitě, nenosí hábit a neváží je sliby, ale jsou

vázání jinými posvátnými závazky (příslib, přísaha). K jejich rozvázání však není třeba papežské dispenze, jako u slibů řeholních.²⁹

1.2.3. Společnosti apoštolského života

Tento druh života dle evangelijních rad se vyznačuje také životem v chudobě, celibátu a poslušnosti, stejně jako u řeholních institutů zasvěceného života, avšak členové nejsou vázáni sliby, ani jinými závazky. Společnosti apoštolského života se dále řeholním institutům podobají uskutečňováním společného života v komunitách a oblékáním hábitu.

1.2.4. Poustevnícký život

Právní úpravu nalezneme v kánonu 603 Kodexu. Poustevnícký život spočívá v odloučení od světa jiném než v případě koinobitského, o němž bylo pojednáno výše. Poustevnícký život i koinobitské odloučení (například v kláštorech mnišek s papežskou klauzurou) bývají považovány za mimořádně vrcholné formy zasvěceného života. Poustevník žije hlubokým rozjímavým životem, jehož součástí je samota, modlitba a pokání. Obětuje se za svět a současně je světu příkladem. Poustevník je podřízen diecéznímu biskupovi, kterému se také zavazuje zachovávat evangelijní rady a žije pod jeho vedením (kán. 603 § 2).

1.2.5. Stav panen

Právně upraven je v kánonu 604 Kodexu, jedná se také o způsob zasvěceného života. Stav panny vyžaduje zasvěcení podle schváleného liturgického obřadu od diecézního biskupa. Panny mohou dle ustanovení kánonu 604 § 2 vytvářet společenství. Zasvěcené panny používají za jménem zkratku OV (ordo virginum).

1.2.6. Osobní prelatura Opus Dei et Sanctae Crucis

Osobní prelatura je instituce, která není ani místní církví, ani společenstvím evangelních rad. Je to entita *sui iuris*. Právní úpravu nalezneme v knize II., části I., stati IV., kánony 294-297

²⁹ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 186.

Kodexu. Jedná se o novinku, kterou zavedl Druhý vatikánský koncil.³⁰ Není předmětem této diplomové práce, ale pro ucelený pohled na společenství v rámci latinské církve, je nezbytné jej zmínit, neboť se fungováním společenstvím evangelních rad podobá. Osobní prelatura je součástí církve, je církevním obvodem osobního rázu.³¹ Jedinou osobní prelaturou v současné církvi je *Opus Dei et Sanctae Crucis* (často se používá pouze zkrácený název „*Opus Dei*“, česky Boží dílo, plným názvem *Prelatura Svatého kříže a Opus Dei*). Členy mohou být světší kněží a jáhnové, kteří jsou podřízeni prelátovi, jako ordináři. Laici se dle kán. 296 mohou věnovat apoštolátní činnosti prelatury. Hnutí Opus Dei bylo založeno v roce 1928 sv. *Josemaríou Escrivá de Balaguer* a papežem bylo ustanoveno jako osobní prelatura v roce 1982. Sídlo preláta je v Římě. Činnost spočívá především v žití apoštolského života uprostřed společnosti, askezi a modlitbě. Členové se podílejí na charitativních a vzdělávacích projektech.

Do České republiky prelatura našla cestu v roce 1991 a v roce 2007 prelát Mons. *Javier Echevarría* zřídil českou a slovenskou delegaturu svým dekretem ze dne 25. září 2007.³² Pravidelné aktivity prelatury se v České republice konají v Praze, Brně, Olomouci, Rakovníku, Třebíči a Kroměříži.³³

Útvary podobné osobním prelaturám jsou vojenské ordinariáty a tři osobní ordinariáty pro bývalé anglikány.³⁴

³⁰ KŘÍŽ, Jakub, RIOBÓ Alfonso. Právní postavení osobní prelatury Opus Dei v České republice. In: *Revue církevního práva* 1/12. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2012.

³¹ KŘÍŽ, Jakub, RIOBÓ Alfonso. Právní postavení osobní prelatury Opus Dei v České republice. In: *Revue církevního práva* 1/12. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2012.

³² KŘÍŽ, Jakub, RIOBÓ Alfonso. Právní postavení osobní prelatury Opus Dei v České republice. In: *Revue církevního práva* 1/12. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2012.

³³ Opus Dei v ČR. In opusdei.org [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://opusdei.org/cs-cz/article/opus-dei-v-ceske-republice/>.

³⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. *Církevní právo*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 146.

1.3. Řízení řeholních institutů a formace zasvěcených osob v právní úpravě CIC 1983

Představení v řeholním životě jsou článkem mezi řeholníky a vedením církve. Jejich služba vyjadřuje mateřskou péči církve o ně.³⁵ Od představených je požadováno zachovávání práva obecného církevního i vlastního práva institutu (kánon 617). Základním východiskem pro působení představených je kánon 618, který obsahuje základní teze, jak by se měl představený vůči svým podřízeným chovat. Následující rozbor kánonu 618 vychází z rozboru Bronisława Zuberta v jeho knize Řeholní právo. Za prvé je zde uvedeno, že představený by měl být vnímavý vůči Boží vůli. S tím se pojí naslouchání Božímu slovu a rozpoznávání znamení času. Dále mají představení spravovat své podřízené jako děti Boží. Představení si mají uvědomovat, že svoji vládu obdrželi od Boha skrze službu v církvi. Je dobré připomenout Kristovo nařízení, že kdo chce být mezi jeho učedníky největší, má být služebníkem všech.³⁶ To platí jistě nejen pro představené v světské části církve, ale také pro představené řeholní. Další norma obsažená v tomto kánonu přikazuje mít úctu k lidské důstojnosti podřízených. Lidská důstojnost je v současné době velmi skloňovaným právním institutem nejen v církevním právu. Bronisław Zubert připomíná, že: „Současný člověk, tedy i řeholník, je velmi citlivý na důstojnost lidské osoby. Této duchovní potřebě vychází vstříc zákonodárce jejím zdůrazněním v analyzovaném kánonu.“³⁷ Další povinností je podporovat dobrovolnou poslušnost. Dobrovolnost je zde třeba zdůraznit, jelikož tím se liší autorita světská od církevní. Autorita církevní nemá vůči podřízenému možnost použít donucovací prostředky či omezit jeho svobodu ve stejné míře jako autorita světská. Řeholník přijal závazek poslušnosti vůči představenému dobrovolně. S tím se pojí to, že představený má jednat s podřízenými s náležitou úctou, má jim připomínat plnění závazků s ohledem na jejich osobní odpovědnost. Představení mají „vést s evangelní prostotou a dobrotou v ovzduší vzájemné důvěry a otevřenosti.“³⁸ Dalším příkazem pro představené je ochotně vyslechnout podřízené. Dialog je mezi členy institutu jedním ze základních požadavků pro dobrý společný život. V řeholních institutech a také společnostech

³⁵ ZUBERT, Bronisław Wenanty. Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 77-78.

³⁶ Mk 9,35.

³⁷ ZUBERT, Bronisław Wenanty. Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 80.

³⁸ ZUBERT, Bronisław Wenanty. Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 81.

apoštolského života je totiž praktikován společný komunitní život, i když s různými většími či menšími odchylkami, o kterých bude pojednáno dále. Jsou například velké rozdíly mezi praktikováním společného života u trapistů na jedné straně a salesiánů na straně druhé. Avšak lze obecně říci, že formální či neformální dialogy mezi podřízenými a představenými hrají zásadní roli ve vzájemné důvěře. Dialog nemá snižovat autoritu představených, ale naopak pomáhat v účelném výkonu jejich moci. Dialog je základním kamenem bratrství. Dalším požadavkem je podpora společné iniciativy k dobru institutu a posledním je podpora společné iniciativy k dobru církve. Tato iniciativa by měla být k dobru obou. Jedno by nemělo mít přednost před druhým. Gutiérrez Andres však vylučuje možnost kolize mezi těmito dvěma dobry.³⁹

Lze říci, že kánon 618 obsahuje základní zásady pro řízení řeholního institutu a představený by se jej měl při jakémkoliv rozhodnutí držet a postupovat v souladu s ním. V opačném případě hrozí nebezpečí napětí a konfliktů s podřízenými a dokonce „osamostatnění“ vzhledem ke společenství.⁴⁰

1.4. Formace řeholníků a řeholnic

Formace řeholníků a řeholnic záleží v přijímání uchazečů a vzdělávání členů institutů zasvěceného života a společností apoštolského života. V Kodexu je přijímání uchazečů a vzdělávání členů pro instituty zasvěceného života upraveno v kánonech 641-661, přičemž platí, že ustanovení kánonů 642-645 o přijetí do noviciátu se uplatní i ve společnostech apoštolského života (na základě kán. 735 § 2).

Formace se dělí na 4 období (v souladu s členěním dle Kodexu): přijetí do noviciátu, noviciát a formace noviců, řeholní sliby a profese a vzdělávání řeholníků. CIC 1917 obsahoval také předpisy o postulátu neboli období kandidatury. CIC 1983 postulát výslovně neupravuje a jeho úprava je přenechána vlastnímu právu institutů. Uplatní se však obecné pravidlo pro přijetí do

³⁹ ANDRES Gutiérrez, DOMINGO J. Il diritto dei religiosi. Commento al Codice. Versione della seconda edizione spagnola. Roma: Ediurela, 1984, str. 87.

⁴⁰ ANDRES Gutiérrez, DOMINGO J. Il diritto dei religiosi. Commento al Codice. Versione della seconda edizione spagnola. Roma: Ediurela, 1984, str. 88.

institutu podle ustanovení kánonu 597. Postulát může mít v některých institutech i několik stupňů – např. kandidatura, aspirantura, postulatura.⁴¹

1.4.1. Přijetí do noviciátu

„Právo přijímat uchazeče do noviciátu přísluší vyšším představeným podle ustanovení vlastního práva“ (kánon 641). Norma vyjadřuje autonomii jednotlivých institutů. Na přijetí do institutu není právní nárok, rozhodnutí je ponecháno na uvážení vyššího řeholního představeného.⁴² V souladu s kánonem 137 § 2 může být toto právo vyplývající z řádné výkonné moci delegováno na další osobu jak pro jednotlivé jednání, tak pro všechny případy. Zastoupení ve věci přijímání do noviciátu natrvalo však není v teorii přijímáno.⁴³ Vyplývá to z toho, že jde o vážnou a delikátní věc, která by byla proti smyslu a účelu kánonu 641. Není tedy přípustné, aby se dal vyšší představený ve věci přijímání kandidátů natrvalo zastoupit někým jiným. Je namístě dodat, že v souladu se zásadou koncentrace či v tomto případě spíše centralizace moci přísluší toto právo i papeži, který se ale nevměšuje do těchto věcí.⁴⁴

Požadované vlastnosti pro uchazeče o přijetí jsou stanoveny v kánonu 642. Jde o věk, zdraví, charakter a zralost. Pro přijetí se požaduje dovršení 17 let věku, přičemž není vyloučena horní hranice stanovená vlastním právem (ta však nepodléhá sankci neplatnosti přijetí dle Kodexu). Podmínka zdraví zahrnuje zdraví nejen fyzické, ale i psychické – tento stav se posuzuje ke dni přijetí do noviciátu. V praxi je základním důkazem této skutečnosti lékařská zpráva. Třetí podmínkou je charakter a zralost neboli slovy Kodexu „vhodná povaha a vlastnosti svědčící o dostatečné vyzrálosti pro život vlastní tomuto společenství“. Všechny tyto skutečnosti (s výjimkou věku) mohou být v případě potřeby prokazovány pomocí odborníků. Nejčastěji bude připadat

⁴¹ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. *Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: Leges, 2021, str. 186-187.

⁴² ZUBERT, Bronisław Wenanty. *Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 150.

⁴³ ZUBERT, Bronisław Wenanty. *Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 150.

⁴⁴ ZUBERT, Bronisław Wenanty. *Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 150.

v úvahu znalec z oboru psychologie, psychiatrie a v případě zdraví obecně i znalci z jednotlivých lékařských oborů.

Kodex stanoví v kánonu 643 překážky, které působí neplatnost přijetí do noviciátu. Jde o nedostatek věku (tedy nedovršených 17 let, přičemž CIC 1917 vyžadoval v kánonu 542 ukončení 15. roku života). Je možná dispenz od Apoštolského stolce k zahlazení překážky.⁴⁵ Další je překážka trvajících manželství. Netýká se tedy vdovců a vdov, protože jejich manželství zaniklo. Další překážkou je již vzniklá příslušnost k jinému institutu zasvěceného života nebo společnosti apoštolského života. Tato překážka *a contrario* nevzniká příslušností k životu poustevnickému (kánon 603) nebo stavu panenskému (kánon 604). Právo také připouští přechod do jiného institutu na základě ustanovení kánonu 684. Účel překážky je tak především zabránit dvojímu nebo vícero členství v institutech, jelikož ty se liší svojí spiritualitou a způsobem života. Další překážkou je vstup do institutu pod vlivem násilí, vážného strachu nebo podvodu. Právní důvod překážky je zřejmý – jedná se o ochranu svobody volby jednotlivce. Poslední zákonnou překážkou je překážka zatajení dřívějšího včlenění do některého institutu zasvěceného života nebo společnosti apoštolského života. Jde o již neexistující příslušnost (jinak by se jednalo o překážku dle bodu 3 kánonu 643). Tedy jde o ty, kteří zatajili, že byli někdy dříve již přijati do některého takového společenství. Tato překážka má právně chránit společenství před některými nevhodnými kandidáty, kteří mohli být z dřívějšího institutu vyloučeni.

1.4.2. Noviciát a vzdělávání noviců

Noviciát je počáteční fáze života v řeholním institutu. Začíná obřadem přijetí neboli obláčkou, při které bývá novic oblečen do řeholního hábitu (pokud jej členové institutu oblékají). Doba trvání noviciátu je rámcově stanovena v kánonu 648, který stanoví dolní hranici 1 rok a horní hranici 2 roky. Přesné určení je ponecháno vlastnímu právu. V noviciátu je ponechána novicovi či novice volnost institut opustit (dle kánonu 653 § 1) a také volnost představeného novice či novicku propustit (tamtéž). V době noviciátu je novicovi ustanoven novicmistr, který novice vede a vzdělává. Samozřejmostí je i přispívání ostatních členů institutu na vzdělávání noviců (kánon 652 § 4)

⁴⁵ ZUBERT, Bronisław Wenanty. Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, str. 155.

1.4.3. Řeholní sliby a profese

Ukončení noviciátu upravuje kánon 653: „Po ukončení noviciátu je novic, jestliže je uznán za vhodného, připuštěn k dočasným slibům, jinak je propuštěn; jestliže zůstává pochybnost o jeho vhodnosti, může vyšší představený prodloužit zkušební dobu podle vlastního práva, ne však o více než šest měsíců.“

Dočasnými sliby (tedy zavázáním se k dodržování tří evangelijních rad – viz výše) se novic stává členem institutu – profesem nebo profeskou. Kodex opět dobu profese stanoví rámcově, a to v kánonu 655. Dolní hranice je stanovena na tři roky a horní hranice na šest let. Přesná doba je opět (jako v případě noviciátu) ponechána vlastnímu právu institutu. Po uplynutí doby profes může požádat buď o obnovu dočasných slibů nebo k doživotním slibům, jinak musí z institutu odejít (ustanovení kánonu 657).

1.4.4. Věčné sliby (neboli slavné sliby, což je tradiční název užívaný v řeholních řádech a některých jiných starších řeholních institutech zasvěceného života)

Po minimální tříleté lhůtě a dovršení 21 let věku, jak požaduje kánon 658, může profes požádat o dovolení složit věčné sliby. Jak název říká, jedná se o zasvěcení do smrti. V některých institutech se skládají pouze sliby dočasné (kánon 607 § 2).

1.4.5. Vzdělávání řeholníků

Vzdělávání řeholníků obecně je upraveno v kánonech 659-661. Vzdělávání je zde upraveno pro řeholníky po prvních slibech, novicové mají úpravu v části o noviciátu. Ti jsou vedeni především novicmistrem. Řeholníci se mají vzdělávat soustavně, po celý život a v souladu s cílem a povahou institutu. Představení mají členům zajistit ke vzdělání pomůcky a čas (kánon 661).

2. Zvláštní část

Smyslem této zvláštní části je ukázat, jak se základní principy řeholního práva latinské církve, což je zadání této diplomové práce a jejichž obecné charakteristice jsme věnovali její první část, v praxi realizují v té maličké části latinské církve, která žije na území českých zemí. Uvedeme si větší počet příkladů živých klášterních komunit, které přežily dobu čtyřicetiletého potlačení své veřejné činnosti, a obnovily svůj život v klášterních budovách od roku 1990, popřípadě byly i po tomto datu zcela nově založeny.

Některé obnovily svůj život v letech 1968–1989 v podzemí, kdy tajně přijaly řadu bohoslovců studujících na litoměřické fakultě, stejně tajně i některé faráře působící ve farní správě a zejména ty, kteří postupně i v té době ztráceli státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, a nakonec si vytvořily tajnou členskou základnu z dalších mužů a žen žijících ve světě, pro které obnovily či zřídily i tajné podzemní teologické školy. Již od roku 1989 se začaly obnovovat téměř všechny řádové komunity, zejména mužské, kdežto ženské žily v té době v polověžeňské formě koncentračních táborů zvaných charitní domovy, převážně v pohraničí, ale i tak organizovaly i ve vnitrozemí své tajné skupinky a žily v miniklášterech, obvykle v soukromých domcích. Podzemně působící konference vyšších řeholních představených mužských i ženských řeholí vyhlásily plnou obnovu řeholního života v roce 1990, a to k tradičnímu dni řeholí, který se slaví vždy o Hromnicích 2. února. Mezitím bojovaly o navrácení svých klášterních budov.

V roce 1990 všechny řády, jejichž členové přežili nebo byli do řeholí tajně přijati v předcházejícím dvacetiletí, dobudovaly svou organizační strukturu, a tam, kde to bylo zapotřebí byly jejich struktury potvrzeny Apoštolským stolcem, zejména péčí římské Kongregace pro řeholníky jako součástí Římské kurie. Od roku 1990 vznikla v českých zemích řada nových řeholních útvarů mužských i ženských, na základě pozvání českými biskupy ze stejnojmenných zahraničních komunit. Také mnoho řeholních představených a novicmistrů přišlo ze zahraničí, zejména z Polska.

2.1. Mužská společenství evangelních rad – právněhistorický vývoj a organizace

Dvě základní kategorie, které tvoří „společenství evangelních rad“, byly uvedeny výše. Jedná se o instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života.

Jednotlivé řeholní instituty bývají pro přehlednost různými autory v jejich vědeckých pojednáních a učebnicích děleny do různých skupin. Starší pojednání vycházejí z principu

církevním obyčejem stanovené precedence, kterého se zpravidla drží úřední dokumenty a které mají význam v liturgii. Například pro pořadí v procesích. Je to dělení v tomto přísném pořadí: řeholní řády rytířské, křižovnické, kanovnické, mnišské, žebravé, řeholních kleriků. Pak následují řeholní kongregace, ty už bez rozlišení, tentokrát všechny v pořadí podle data založení.

Pro zjednodušení uvádíme jejich námi, pro potřebu této diplomové práce vytvořené, případně z některých učebnicových textů převzaté nejhrubší dělení na řády kontemplativní, apoštolátní a kontemplativně apoštolátní.⁴⁶

Mnišské řády jsou především kontemplativní, i když nejsou jediné, v nichž je kontemplativní prvek zdůrazněn a uskutečňován. Jsou i mnohé řády mimo rodinu mnišských řádů, které vynikají vysoko nad některé mnišské řády stupněm zdůrazněním kontempace jako nutné součásti své podstaty. A žádný ze způsobů zasvěceného života nepostrádá kontemplativního prvku. Kontempace patří k podstatě veškerého zasvěceného života.

Slovo mnich pochází z řeckého *monachos*, které znamená osamocený, sám. Pro mnichy je typický život o samotě, kterou tráví kontemplací a prací.

Apoštolátní řády a kongregace se věnují práci, jak se nepřesně říká, „uprostřed světa“. Řeholníci docházejí ze svých klášterů pracovat a částečně i žít mimo církevní struktury. A jsou činní také v nemocnicích, školách, sociálních zařízeních, sdělovacích prostředcích. Mezi ně patří řeholní klerici jako jezuité nebo piaristé. Přitom jezuity při jejich důkladných a duchovně náročných ignaciánských týdenních i delších exerciciích v přísné samotě (které se tak nazývají, protože autorem jejich skladby i obsahu je sám zakladatel řádu svatý Ignác z Loyoly, bytostný mystik), nikdo nebude podezřívat z nedostatku kontemplativního rozměru duchovního života. Jejich zvláštností je, že těmto přísným cvičením podrobují nejen své členy (povinně), ale poskytují je (na bázi dobrovolnosti) i křesťanům, kteří žijí ve světě, tedy mimo zasvěcený život.

Kontemplativně apoštolátní řády lze rozdělit na dvě skupiny: kanovnické kněžské řády které žijí zpravidla dle řehole sv. Augustina a konventuální (žebravé čili mendikantské) řády, z nichž některé žijí podle řehole sv. Augustina anebo mají vlastní řehole. Mezi první uvedené patří premonstráti a sjednocení chóroví kanovníci – augustiniáni. Mezi druhé uvedené patří dominikáni,

⁴⁶ TRETERA, Jiří Rajmund. Církev a právo: Miscellanea. Praha: Leges, 2015, str. 110.

františkáni, minorité, kapucíni, karmelitáni obutí i bosí, augustiniáni obutí (dříve augustiniáni-eremité) a bosí augustiniáni, servité, pauláni a milosrdní bratři sv. Jana z Boha.⁴⁷

V následujících podkapitolách je stručná právněhistorická charakteristika jednotlivých mužských řeholních institutů, které v současné době působí na území České republiky.

2.1.1. Řeholní kanovníci a rytířské řády

Řády řeholních kanovníků navazují na nejméně dvě řehole sv. Augustina, který v nich dal základ pro společný život kněží s povinností společné chórové modlitby – tedy bohoslužby hodin. Kněží se věnují především osobní zbožnosti, duchovní správě a vědecké a pedagogické činnosti.⁴⁸ Mezi řeholní kanovníky se zastoupením v České republice řadíme augustiniány kanovníky a premonstráty. Mezi rytířské řády pak Řád maltézských rytířů, Řád bratří Domu Panny Marie v Jeruzalémě (Němečtí rytíři) a přiřazen k nim je i Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou.

2.1.1.1. Augustiniáni – kanovníci

Jde o samostatné kongregace, které jsou spojeny do společné konfederace v rámci řádu. Historicky došlo ke sjednocení zbývajících řeholních kanovníků vedle premonstrátů.⁴⁹ Kláštery řídí vlastní generální představení – mají vysokou míru samostatnosti. V České republice působí v průběhu roku 1989 založená komunita bratří z *Windesheimské* kongregace. Spravují farnost Brno – Tuřany s poutním chrámem Zvěstování Panny Marie. Nejstrašlivějším škůdcem augustiniánů – kanovníků na celém území Předlitavska byl císař Josef II., který zrušil všechny jejich kláštery.

2.1.1.2. Premonstráti

Řád byl založen kanovníkem sv. Norbertem z Xantenu (cca 1082-1134). Sv. Norbert se usadil se svými žáky v oblasti *Prémontré* v severní Francii, kde řád založil. Řád potvrdil papež Honorius II. Zajímavostí je, že ostatky sv. Norberta byly přeneseny do pražského strahovského kláštera v době,

⁴⁷ TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo: Miscellanea*. Praha: Leges, 2015, str. 111 a TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj: *Církevní právo, 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2021, str. 202–203.

⁴⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. *Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2021, str. 196.

⁴⁹ TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo: Miscellanea*. Praha: Leges, 2015, str. 111.

kdy byl Magdeburg ovládnut protestanty. Řád se řídí řeholí sv. Augustina. Kontemplativní život je provázán s činným. V klášterech je kladen důraz na společné modlitby a bohoslužby. Řád se zabývá farní správou, vyučováním, péčí o mládež, misie. Sv. Norbert stanovil pět zásad pro život ve společenství: eucharistickou úctu, mariánskou úctu, slavnostní bohoslužbu, kající život a apoštolát – horlivost pro spásu duší.⁵⁰

Organizačně se řád dělí na provincie (nazývané cirkárie) v jejichž čele stojí vikář generálního opata. Provincii tvoří samostatná opatství (nazývaná kanonie), v jejichž čele stojí opat. Jednou za šest let se koná generální kapitula – setkání všech představených a delegátů jednotlivých kanonií.

Do českých zemí přicházel řád od 12. století. První kanonie byla založena na Strahově, dále šlo o kanonie v místech Želiv, Teplá, Nová Říše, Litomyšl, Milevsko, Klášterní Hradisko, Louka u Znojma, Zábrdovice, Sv. Kopeček u Olomouce, Svitavy, Jihlava, Křtiny a další.⁵¹ Mnoho klášterů bylo poznamenáno husitskými válkami, josefínskými reformami a totalitou v 50. letech 20. století. Po roce 1989 řád začal obnovovat kláštery a začal opět působit veřejně ve farnostech. Noviciát je v pražském opatství (kanonii). Další kanonie v čele s vlastními opaty se v současné době nacházejí v klášterech v Teplé, Želivě a Nové Říši.

Kanonie často působí v duchovní správě okolních i vzdálenějších farností, často i na území docela jiné diecéze. Jde především o farnosti, které byly řádu inkorporovány dávnými papežskými privilegii. Nelze vyloučit, že o některé farnosti jako řádu svěřené smlouvou mezi biskupem a opatem řád pečuje jako farnosti svěřené podle ustanovení CIC/1983 až do doby, kdy je smlouva na návrh jedné či druhé strany zrušena. Inkorporace farnosti však nemůže být biskupem zrušena. Ta zaniká jen, když se jí řád dobrovolně zřekne nebo když papež své privilegium odvolá. Což se snad v celém posledním staletí nestalo ani jednou.

Premonstráti patří tradičně mezi nejpočetnější mužský řeholní institut v České republice, ovšem daleko po salesiánech a jen trochu málo po jezuitách. Aspoň v roce 1990 tomu tak bylo.

⁵⁰ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek. Řeholní kanovníci. Praha: Libri, 2003, str. 65.

⁵¹ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 31.

Premonstrátský řád čítá na území českých zemí k roku 2022 116 členů.⁵² V roce 1990 bylo členů v jednotlivých kanoniích celkem také 116.⁵³

2.1.1.3. Řád maltézských rytířů

Jedná se o rytířský řád, který byl založen během křížových výprav v Jeruzalémě. Původně se nazýval Řádem johanitů či hospitalitů, až později Řád rytířů špitálu svatého Jana v Jeruzalémě (latinsky *Ordo Fratrum Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani*). Řád ochraňoval cesty do Svaté země a zřizoval při nich špitály (první nemocnice) a hospice (první hotely).⁵⁴ Jeho postavení mezi řeholemi je poněkud zvláštní. Protože jeho stanovy se dnes velice vymykají pravidlům zasvěceného života, jak ho chápe obecné kanonické právo. Toto společenství má ve svých řadách jen zcela nepatrné množství kněží pro vlastní potřebu. Tradičně již od roku 1990 bylo jen přidruženým členem Konference vyšších řeholních představených.

Dnes řád disponuje mezinárodněprávní subjektivitou podobně jako všechny státy na světě včetně Státu Vatikánského Města i jako sám Apoštolský stolec (Svatý stolec). Vystupuje pod názvem Svrchovaný (tj. Suverénní) vojenský a špitální řád Rytířů sv. Jana Jeruzalémského, řečený z Rhodu, řečený z Malty.⁵⁵ Jeho nejvyšší představený sídlí v paláci Malta v Římě. V případě neobsazenosti místa velmistra vede řád místopředseda či papežův zmocněnec.⁵⁶

Činnost řádu dnes vysvětluje jeho kaplan doc. dr. Miroslav Černý v odborném vědeckém časopise *Revue církevního práva*: „...to, co v názvu řádu je stále aktuální, jsou dvě slova: *svrchovaný a špitální řád*. *„Špitální řád“ znamená, že řád se v moderní době opět vrátil ke svému původnímu poslání. Nejedná se už o ozbrojený boj s nevěřícími, ale o boj s nemocemi, bídou a*

⁵² Konference vyšších řeholních představených mužských řeholí v České republice: Rejstřík mužských řeholních institutů v ČR. 1. Praha, 2022, 52 s.

⁵³ TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo: Miscellanea*. Praha: Leges, 2015, str. 98.

⁵⁴ TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo: Miscellanea*. Praha: Leges, 2015, str. 157.

⁵⁵ BOLLETINO UFFICIALE DEL SOVRANO MILITARE ORDINE OSPEDALIERO DI SAN GIOVANNI DI GERUSALEMME, DI RODI E DI MALTA, Numero speciale, 12 Gennaio 1998, str. 1–10: Carta costituzionale promulgata il 27 giugno 1961 riformata dal Capitolo Generale Starordinario del 28/30 aprile 1997.

⁵⁶ V roce 2020 papež jmenoval zvláštního delegáta pro řád kardinála jménem Silvano Maria Tomasi, dokud nebude zvolen řádný velmistr. In [vaticannews.va](https://www.vaticannews.va) [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.vaticannews.va/it/papa/news/2020-11/papa-francesco-delegato-nomina-ordine-malta-tomasi.html>.

*nouzi. Řád působí především prostřednictvím Maltéžské pomoci v řádových nemocnicích a jiných zdravotních zařízeních po celém světě, podle lokálních podmínek věnuje svoji pozornost starým, nemocným a postiženým osobám.*⁵⁷

Dnes z počtu členů přibližně 12 500 převládají v řádu ti, kteří nejsou řeholníky, tedy bez složených řeholních slibů. Členové bez řeholních slibů nepodléhají papeži, kongregaci pro řeholníky ani předpisům Kodexu, které upravují právní postavení řeholníků, avšak požaduje se, aby byli římskými katolíky a žili příkladným křesťanským životem.⁵⁸

Česká republika patří k těm státům, které navázaly a udržují se Suverénním a špitálním řádem maltéžských rytířů vzájemné diplomatické vztahy na úrovni velvyslanců. V České republice sídlí velvyslanectví řádu na Velkopřevorském náměstí na Malé Straně. Velvyslancem pro Českou republiku je *Wenceslas de Lobkowicz*.⁵⁹ V jiné budově, po druhé straně velkopřevorského kostela Panny Marie pod Řetězem, je sídlo velkopřevora České provincie řádu.

2.1.1.4. Řád Německých rytířů (Bratři německého řádu Panny Marie Jeruzalémské)

Tento rytířský řád byl založen ve 12. století během křížových výprav ve Svaté zemi. Byl zde původně založen špitál při obléhání *Akkonu*, který byl určen pro nemocné a raněné. Špitální bratrstvo se později konstitovalo v rytířský řád. Ke špitální činnosti přibyl další úkol, a to chránit vojenskou silou křesťanskou víru. V řádu byli jak rytíři, tak i kněží, kteří plnili úkoly péče o nemocné, ochranu poutníků, cest a sloužili i ve zbraní. Lidé, kteří řád podporovali (obláti), žili i mimo konventy. Řád zakládal komendy (opevněné kláštery) a špitály. V Prusku a Livonsku (dnešní Estonsko a Lotyšsko) řád založil státní útvar. Jestliže v minulosti bylo centrum maltéžského řádu v Itálii a Středomoří vůbec a templářů ve Francii, pak se Německý řád získával své členy především z národech žijících ve státech tvořících Svatou říši římskou. Měl tedy vždy velkou část členů české

⁵⁷ ČERNÝ, Miroslav. Vybrané aspekty právního systému Maltéžského řádu. In: Revue církevního práva 1/11. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2011.

⁵⁸ ČERNÝ, Miroslav. Vybrané aspekty právního systému Maltéžského řádu. In: Revue církevního práva 1/11. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2011.

⁵⁹ Informace o zastoupení dostupné na internetových stránkách Ministerstva zahraničních věcí In mzv.cz [online]. [cit.2022-09-25]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/cizi_urady_pro_cr/Svrchovany_rad_Maltezskych_rytiru_.html.

národnosti, kteří žili jak v Pobaltí, tak v českých zemích. Podle řádu (ne podle národnosti) se nazýval Německý Brod (dnes Havlíčkův). Po první světové válce papež Pius XI. potvrdil novou řeholi a řád byl přeměněn na řád řeholních kanovníků.⁶⁰ Řád byl na našem území napaden (zejména jeho ústředí v Opavě) nacisty v roce 1939. Dnes řád v České republice spravuje dvě farnosti; Bouzov a Bruntál. Dále provozuje církevní gymnázium v Olomouci.

Organizační struktura řádu se skládá z konventů jako základních jednotek. Ty jsou spojeny do provincií, v jejichž čele stojí provinciál (neboli *prior*). Nejvyšší autoritu má generální představený řádu, kterým je velmistr a generální kapitula se sídlem ve Vídni.

2.1.1.5. Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou

Latinským názvem *Ordo militaris Crucigerorum cum rubea stella* (členové řádu užívají za jménem zkratku *O.Cr.*, *O.Crucig.*)

Tento podle jména rytířský řád, řazený ne však mezi řády rytířské, ale křižovnické. Podobně také u nás působily i jiné křižovnické řády (např. Na Zderaze). Křižovníci s červenou hvězdou jsou však jediným exemptním řeholním řádem, který kdy byl založen na českém území, a to jako nástupce laického špitálního bratrstva, které založila sv. Anežka Přemyslovna.⁶¹ Bratrstvo povýšil na řád papež Řehoř IX. Řád měl v průběhu několik sídel; původně při kostele sv. Haštala v Praze na Františku, dále při kostele sv. Petra na Poříčí, při kostele sv. Ducha u paty Juditina mostu (což je dnešní kostel sv. Františka vedle Karlova mostu, sídlo řádu, a celé náměstí se nazývá křižovnické)⁶². Zde byl vybudován špitál sv. Františka z Asisi, a proto řádový kostel byl později také zasvěcen sv. Františku. Zde je i dnes za kostelem mohutný hlavní dům křižovníků a také sídlo řádového velmistra (vstup do kláštera je z opačné strany, z Platnéřské ulice, což je také úřední adresa řádu). Řád měl na našem území mnoho komend (Praha, Stříbro, Most, Litoměřice, Cheb, Klatovy, Ústí nad Labem, České Budějovice, Písek, Hradiště sv. Hippolyta u Znojma). Většina

⁶⁰ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl, Řády rytířské a křižovníci. Praha: Libri, 2002, str. 84, stalo se tak roku 1929.

⁶¹ Jiným řeholním institutem zasvěceného života založeným v Čechách jsou petrini, řeholní kongregace diecézního práva, založená biskupem českobudějovickým v 19. století.

⁶² HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 20.

byla zničena husity, mnozí členové byli jimi povražděni. Kláštery však byly později za příznivějších podmínek obnoveny.

Velice důležitou okolností je, že řád obsazuje po celých českých zemích řadu farností, které mu byly inkorporovány jednotlivými papežskými privilegii. Vedle inkorporovaných farností čtyř opatství premonstrátských jsou křižovnické inkorporace v českých zemích nejpočetnějšími. Tak např. farnost Karlovy Vary je po staletí i dnes křižovnická. Často to poznáme tak, že i v kostele i na budovách fary nebo uvnitř jsou křižovnické symboly.

V roce 1990 měl řád 14 členů. V následujících letech se do noviciátu přihlásilo veliké množství kněží zejména z křižovnických far do křižovnického noviciátu, a brzy i mnoho nových mladých adeptů, takže řád patří dnes ke středně velikým. V roce 1990 byl velmistrem řádu P. Ladislav Sirový, OCr. a novicmistrem bývalý ředitel charity kanovník Jan Mára, OCr. (navzdory své předcházející kolaboraci s komunistickým režimem). Po tragické smrti velmistra Sirového řídil práci řádu v letech 1992-2001 jeho nečlen, apoštolský delegát (Mons. František Václav Lobkowicz, OPraem.). Od roku 2001 má řád opět své velmistry, kteří sídlí v Praze. Řád působí především v duchovní správě na mnoha místech (sv. Petr Na Poříčí, Chlum sv. Máří, Hradiště sv. Hyppolita, Dobřichovice a další). Po roce 2012 restituoval a spravuje jistou část svého majetku, která je ovšem ve zdevastovaném stavu. Lze však usuzovat, že řád dokáže uvést zničené hospodářské pozemky zase do normálního stavu. Také v tom je třeba vidět veliký úkol všech řeholníků, i když oni budou vždy vidět na prvním místě svou vlastní duchovní obnovu i duchovní obnovu ostatních katolíků i celého národa.

2.1.2. Mnišské řády

Mnišské řády byly zakládány na základě řehole sv. Benedikta z Nursie, který stanovil pro mnichy pod svou řeholí denní řád, kterým se mají řídit. Celý den mnicha je provázen v duchu hesla *Ora et labora* – tedy modli se a pracuj. Modlitby zahrnují také zpěv či studium. Fyzická práce spočívá především v péči o kláštery – zajišťování obživy, stavební činnost, dříve i žďáření a opisování knih. Právě díky opisování se dochovaly do dnešních dnů například spisy Aristotelovy. Veškerá tato fyzická práce má i duchovní význam. Podstata mnišského života spočívá v zasvěcení se Bohu i za ostatní lidi. Tím mniši ukazují, že i v dnešní uspěchané době lze žít klidným kontemplativním způsobem života. Při vzniku prvních klášterů mělo mnoho bratří (kněží i laiků) zkušenosti se stavebnictvím a byly zakládány stavební hutě tam, kde měly být nové kláštery

založeny. V mnišských řádech tehdy převažoval laický prvek. Dnes v těchto řádech (stejně jako ve všech řeholních institutech) převládá klerický prvek a laiků je menšina. Z tradice založené sv. Benediktem z Nursie byly zakládány jednotlivé mnišské řády, nejznámější jsou tyto:

- a) benediktini
- b) cisterciáci
- c) trapisté
- d) kartuziáni
- e) kamaldulští

2.1.2.1. Benediktini

Benediktini jsou řádem, který odvozuje svůj vznik od zakladatele sv. Benedikta. Jsou nejstarším řeholním řádem založeným na Západě (baziliáni byli založeni před nimi na Východě a rozšířili se i na Západ, kde působili před benediktiny a později vedle benediktinů, viz výše). Členové řádu mají za jménem zkratku OSB, která latinsky znamená *Ordo Sancti Benedicti* – Řád svatého Benedikta. Základní jednotkou je opatství *sui iuris*. Opatství řídí opat. Opat je volen bratry se slavnými sliby a je ordinářem pro podřízené bratry, novice a případně další obyvatele kláštera (nebo i několika klášterů, které jsou součástí opatství). Opatství jsou sdružena do mnišských kongregací (typ řeholních kongregací) – tento pojem je odlišný od pojmu řeholní kongregace, jenž se týká typu řeholního institutu zasvěceného života jako takového.⁶³ Nejvyšší článkem soustavy tvoří Konfederaci benediktinských kongregací st. Anselmo, v jejímž čele stojí generální opat, který je volen všemi opaty. Generální opat sídlí v Římě na *Piazza dei Cavalieri di Malta*.

Benediktinský řád se drží hesla sv. Benedikta „*Ora et labora*“ – „Modli se a pracuj“ a také „*Ut in omnibus glorificetur Deus*“ – „Ať je ve všem oslavován Bůh“. Mnoho bratří se věnuje práci vědecké. Ve střední Evropě dále vykonávají z důvodů historických i duchovní správu (byli k tomu přinuceni panovníky v době osvícenské diktatury) a výuku ve školách (což je tradiční).⁶⁴ Benediktini kromě běžných řeholních slibů (viz výše) skládají také zvláštní slib – *stabilitas loci* –

⁶³ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011, str. 67, heslo „kongregace“.

⁶⁴ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 38.

tedy zavazují se, že do smrti zůstanou na jednom místě, tj. ve svém klášteře. Řehole sv. Benedikta má 73 kapitol a pojednává o různých aspektech mnišského života. Klade důraz na poslušnost, mlčenlivost a pokoru.⁶⁵

2.1.2.2. Benediktini v českých zemích – právněhistorický vývoj

Prvním benediktinským a prvním mužským klášteřem v Čechách je Břevnovský klášter (prvním českým klášteřem byl ženský klášter, a sice na území Pražského Hradu u baziliky sv. Jiří – zde sídlila ženská větev benediktinského řádu – viz dále). Břevnovský klášter (od roku 1993 oficiálním názvem benediktinské arcioptství sv. Vojtěcha a sv. Markéty) byl založen roku 993 jako společné dílo sv. Vojtěcha a knížete Boleslava II. Nachází se blízko obory Hvězda na území Prahy 6. V době svého založení však o území Prahy nešlo, klášter byl založen mimo město. Břevnovský klášter je dnes opět obýván a spravován mnichy, kteří ho po roce 1989 opět uvádějí do funkčního stavu. Klášter jim byl navrácen zákonem č. 298/1990 Sb. (Zákon o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého). V době komunistické totality zde totiž kromě farní duchovní správy působil Státní ústřední archiv, Státní bezpečnost, stavební družstvo a zemědělské zásobování.⁶⁶ Významným bylo povýšení břevnovského kláštera z optství na arcioptství v roce 1993 papežem Janem Pavlem II. Stalo se tak při příležitosti tisícího výročí založení kláštera. V čele Benediktinského arcioptství sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Praze – Břevnově stojí arciopt, kterým je v roce 2022 *Petr Prokop Siostrzonek OSB*, nástupce prvního arcioptata Anastáze Opaska. Ten byl už jako opt po téměř celou polovinu komunistického režimu vězněn na základě monstrprocesu, v roce 1968 byl na návštěvě v cizině a podařilo se mu zůstat v exilu, který strávil až do roku 1990 v bavorských klášteřích.

Dalším významným klášteřem řádu benediktinů je klášter v Broumově. Klášter se nachází v Královéhradecké diecézi, téměř na hranicích s Polskou republikou. V současné době je tento klášter – oficiálně Benediktinské optství sv. Vojtěcha – svěřen pod administraci arcioptata Benediktinského arcioptství sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Praze – Břevnově.

⁶⁵ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek. Mnišské řády. Praha: Libri, 2004, str. 9.

⁶⁶ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek. Mnišské řády. Praha: Libri, 2004, str. 55.

Významným je klášter benediktinů v Emauzích – na Novém Městě (plným názvem Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma). Klášter založil Karel IV., který dostal povolení od papeže Klementa VI. Souhlas se týkal i slavení slovanské liturgie – dle cyrilometodějské tradice. Karel IV. pozval do kláštera slovanské mnichy z území dnešního Chorvatska, Bosny a Srbska, kteří znali církevní slovanštinu a východní liturgii. Papež Klement VI. však svůj souhlas podmínil tím, že v celém království bude zřízen jen jeden klášter se slovanskou liturgií – tím zamítl Karlovu žádost o povolení slovanské liturgie v českých zemích.⁶⁷ Během husitských válek pod husitskou správou se zde praktikovalo přijímání pod obojí – jako v jediném českém klášteře. V klášteře pobýval husitský učenec Petr Payne. Sjednocení s katolickou církví proběhlo za opata Pavla Paminonda Horského, kterého jmenoval opatem císař Rudolf II v roce 1592.⁶⁸ Klášter byl v roce 1941 přepadem gestapem a za nacistické okupace sloužil jako vojenský lazaret, škola pro ošetřovatelky a kanceláře německého Červeného kříže.⁶⁹ Věže klášterního kostela byly zničeny v průběhu amerického bombardování na konci 2. světové války. Opravy věží byly dokončeny v roce 1969. Klasické věže nebyly z ideologických důvodů obnoveny a místo nich byly postaveny železobetonové ve tvaru křídel. Mniši byli v roce 1950 deportováni do koncentračního tábora. V létě 1990 se klášter vrátil zpět do vlastnictví benediktinského řádu zákonem č. 298/1990 Sb. Mnišský život v něm roku 1990 obnovil P. Marian Jan Nepomuk Klener, který vzorně žil na faře ve Strašnicích, kde jej často navštěvoval Jiří Rajmund Tretera, OP. Záhy otec Marian přesídlil i se svým rodným bratrem, který se vrátil z exilu v Norcii (klášter *Nursia*) a s nímž po léta udržoval tajné styky, do Emauz. Z Norcie se vrátil také převor P. Cyril František Stavěl, po něm se stal převorem Vojtěch Engelhart. Klášterní kostel byl zrekonstruován a otevřen veřejnosti. Opatství obnovilo od konce roku 1990 vlastní mnišskou komunitu o počtu osmi členů, a to čtyř kněží, dvou bratří laiků a dvou noviců.⁷⁰ V současné době

⁶⁷ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek. Mnišské řády. Praha: Libri, 2004, str. 104.

⁶⁸ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek. Mnišské řády. Praha: Libri, 2004, str. 106.

⁶⁹ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek. Mnišské řády. Praha: Libri, 2004, str. 111.

⁷⁰ TRETERA, Jiří Rajmund, Církev a právo, Miscellanea, Praha: Leges, 2015, str. 94.

(2022) je superiorem kláštera P. Marian Jan Nepomuk Klener.⁷¹ V roce 2016 se převorem-administrátorem stal P. Augustin Gazda, OSB z Rajhradského kláštera. V roce následujícím pak byl rekonstruován rajský dvůr (dne 21. listopadu 2017 byl rajský dvůr v rámci oslav 670. výročí založení opatství po rekonstrukci požehnán). Od podzimu 2017 se novým rektorem klášterního kostela stal P. Dominik Maria Eremiáš, OSB, předtím dlouho působící v brněnské diecézi. V roce 2018 začala revitalizace klášterní zahrady. Po smrti P. Gazdy v roce 2019 se novým administrátorem opatství stal arcipat břevnovský Prokop Siostrzonek, OSB.

K současným benediktinským klášterům v České republice patří i benediktinský klášter v Rajhradě u Brna – oficiální název zní „Benediktinské opatství sv. Petra a Pavla“. Rajhradský klášter měl být podle historických listin (břevnovská falza) darován břevnovským benediktinům knížetem Břetislavem – tehdy měl na místě stát opuštěný hrad *Raygrad*. Klášter od počátků spravovali probošti, kteří byli podřízeni Opatství břevnovskému. Klášter nebyl zrušen v rámci josefínského rušení mj. příhodou, kterou popisuje M. Buben: *„Josefínským sekularizacím ušel z benediktinských klášterů vedle Břevnova a Broumova i Rajhrad, který byl původně vyhlédnut pro zřízení hřebčince. Při návštěvě příslušné komise posuzující vhodnost objektu však klášter zasáhla povodeň, která ho zachránila před zrušením. Zaplavený klášter byl vhodný pro mnichy, nikoli však pro koně.“* Rajhradské probošství bylo povýšeno na samostatné opatství v roce 1813 dvorským dekretem císaře Františka I.⁷² Benediktini odsud byli internováni v rámci Akce K v roce 1950 a od té doby byl klášter státními orgány nemístně zanedbáván, mnohé cennosti byly ukradeny. Proto po roce 1989 musejí tamní řeholníci klášter rekonstruovat. Sídlem řádu je fara a kostel je používán k bohoslužbám. Klášter dnes řídí převor.

Exkurs:

Budova benediktinského kláštera v Broumově za komunistické totality sloužila od dubna 1950 do podzimních měsíců téhož roku jako koncentrační tábor pro řeholníky z různých řádů, kteří zde byli uvězněni v rámci Akce K, která proběhla v nocích ze 13. na 14. dubna 1950 a z 23. na 24.

⁷¹ Acta Curiae Archiepiscopalis Pragensis 10/2022, s. 8.

⁷² BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek. Mnišské řády. Praha: Libri, 2004, str. 132.

dubna 1950 na příkaz předsednictva ÚV KSČ.⁷³ Řeholníci z klášterů byli uneseni asi do šesti koncentračních táborů, pomícháni s řeholníky jiných řádů, namačkáni na palandy nad sebou, a po čtyřech až šesti měsících věznění odsunuti do pomocných technických praporů Československé lidové armády nebo odsouzeni v tzv. monstrprocesech k dlouholetým trestům odnětí svobody, často i na více než 20 let, nebo posláni po jednotlivcích na práce do lesů. Únos řeholníků provedený státními složkami a nestátními stranickými bojůvkami Lidové milice neměl žádnou oporu v právních předpisech, a byl porušením tehdy platné ústavy i trestních předpisů. Řehole právně existovat nepřestaly. Řeholníci byli fakticky rozptýleni a znemožňován jim byl vzájemný styk a nebyla jim povolena žádná církevní služba. Jen někteří řeholní kněží po letech a desetiletích postrkování po brigádách v lesích, v uranových dolech a jinde ve výrobě dostali státní souhlas k výkonu duchovenské služby v nějakých farnostech.

Po uprázdnění klášterní budovy v Broumově byly sem a později na řadu míst deportovány v letech 1950–1953 řeholnice, které zde byly uvězněny v rámci Akce S. Původně byly i v Broumově sestry z různých řádů i kongregací, některé byly pak přesunovány do jiných koncentračních táborů. V budově bývalého klášterního gymnázia v Broumově byla vězněna skupina více než dvou set sester z České kongregace sester dominikánek až do konce komunistického režimu.

Místa, kam byly sestry deportovány, začala být později označována za charitní domovy, avšak sestry zde žily pod stálým dohledem StB a za přítomnosti jejích příslušníků přímo v domě až do roku 1989, nesměly přijímat návštěvy ani se vzdalovat z místa. Po celou tuto dobu kromě jara 1968 nesměly přijímat novicky. Docházely jen do továrny, zpravidla do textilky, pracovat jako dělnice.

2.1.2.3. Cisterciáci

Cisterciácký řád (latinsky *Ordo Cisterciensis*) vznikl odštěpením od benediktinského řádu. Jeho členové užívají za jménem zkratku OCist. Tento řád byl založen v původně benediktinském klášteře ve francouzském *Cîteaux* (odtud latinský název *Cistercium*). Zakladatelem tohoto řádu je sv. Robert z *Molesme* (1027/8-1111), který byl zprvu opatem benediktinského kláštera v *Molesme*.

⁷³ TUZA, Tomáš. „Akce K“ aneb likvidace klášterů na území Československa v roce 1950. In: *Revue církevního práva* 3/19. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2019.

Poté s bratřími založil vlastní klášter v *Cîteaux*. Cisterciácké kláštery jsou zakládány na filiačním principu: každý klášter má svůj mateřský klášter. Nově založený klášter je dceřiný klášter, a pokud nabude dostatečné velikosti, může se více osamostatnit a zakládat vlastní dceřiné kláštery (výmluvné je motto na oficiálním erbu řádu – „*Cistercium Mater Nostra*“). Nejvýznamnější první francouzské kláštery po *Cîteaux*, byly čtyři, a to: *La Ferté*, *Pontigny*, *Clairvaux* a *Morimond*. Většina střeoevropských klášterů (i českých) jsou právě dceřinými kláštery kláštera *Morimond*.⁷⁴ Tato síť vzájemně propojených klášterů zajišťuje vzájemnou kontrolu i propojenost cisterciáckých klášterů. Organizační struktura je odlišná od dříve zmíněného benediktinského řádu, jehož opatství jsou zcela samostatnými organizačními jednotkami. Zároveň závislost na mateřském klášteře u cisterciáků brání případným finančním nebo personálním problémům, jelikož dceřiný klášter je založen dostatečně silnou matkou. Zároveň platí obecné pravidlo, že nový klášter musí být schválen generální kapitulou řádu. Ta se dříve konala každý rok v *Cîteaux*. Dnes se generální kapitula – tedy shromáždění všech opatů koná v Římě, a to jednou za pět let. Klášter v *Cîteaux* je nyní ve vlastnictví řádu trapistů (viz níže).

Stejně jako u benediktinů, je i u cisterciáků významná část řádu laická – laičtí bratři se nazývají *konvrši*.⁷⁵ Ti se věnovali běžné práci hospodářské a řemeslné. Kromě tří běžných slibů, které jsou obvyklé pro řeholní řády (viz výše), skládají cisterciáci také další slib – *stabilitas loci* – to znamená slib, že do smrti zůstanou na jednom místě, tedy v jednom klášteře.⁷⁶

2.1.2.4. Cisterciáci v českých zemích

V českých zemích se cisterciáci usadili na pozvání knížete Vladislava II., který nechal vybudovat klášter v Sedlci u Kutné Hory (založen 1143). Další kláštery byly založeny v Plasech, Nepomuku, Hradišti nad Jizerou, Svatém Poli, Oseku, na Velehradě, ve Žďáru nad Sázavou,

⁷⁴ O klášteře Plasy. In [klaster-plasy.cz](https://www.klaster-plasy.cz) [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.cz/cs/o-klasteru/cisterciaci/rad>.

⁷⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011, str. 70, heslo „konvrš“.

⁷⁶ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str.42.

Vyšším Brodě, Vizovicích, Zlaté Koruně, na Zbraslavi a ve Skalici. Kromě Oseku a Vyššího Brodu byly všechny zrušeny císařem Josefem II.⁷⁷

Po roce 1990 byla řádu vrácena dvě mužská opatství, a to ve Vyšším Brodě a v Oseku u Duchcova (zákon č. 298/1990 Sb.). Klášter ve Vyšším Brodě byl již v roce 1990 obnoven řeholními kněžími z tohoto kláštera, působícími v českobudějovické diecézi. Zastupujícím představeným byl P. Xaver Josef Švanda OCist., do té doby farář ve Lhenicích. V září 1990 měl již sedm členů, z toho šest kněží.⁷⁸ Novicové byli přechodně pro tento klášter vychováváni v blízkém rakouském klášteře.

V roce 1995 byl generálním opatem jmenován za administrátora kláštera Dom Alberich Siwek, emeritní opat polského kláštera Wąchock u Radomi.⁷⁹

Klášter Osek obnovil v roce 1990 opat Jindřich (Heinrich) Bernhard Thebes O.Cist. spolu s jedním spolubratrem, založili zde zařízení pro pobyt alkoholiků a drogově závislých.

Zvláštní odnoží cisterciáckého řádu jsou trapisté, původně cisterciáci přísnější observance (ve zkratce OCSO). Navzdory jejich počátku až uprostřed novověku (začátky kolem kláštera *De la Trappe* ve Francii se datují do doby kolem roku 1663) jde o jeden z nejprísneji observantních řádů s hlubokou kontemplací. Jeho zvláštností je, že po světovém úbytku počtu řeholníků po Druhém vatikánském koncilu tento řád zaznamenal prudký vzrůst. Žil jako zvláštní směr uvnitř cisterciáckého řádu až do roku 1892, kdy mu papež Lev XIII. udělil samostatnost. Jsou exemptním řádem papežského práva a mají jednotnou celosvětovou organizaci. V roce 2021 papež František blahořečil šest trapistů zavražděných v Casamari na území Papežského státu nedaleko Říma francouzskými revolučními vojáky v roce 1799. Jedním z nich je i český cisterciák – trapista bl. Dominik Zavřel z Prahy-Chodova (Hostivaře).⁸⁰

⁷⁷ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 41-42.

⁷⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, Církev a právo: Miscellanea. Praha: Leges, 2015, str. 95.

⁷⁹ O klášteře Vyšší Brod. In klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.klastervyssibrod.cz/Historie/Obnova-klasterneho-zivota-po-padu-komunismu-r-1989>.

⁸⁰ JINDRÁČEK, Efrem. Blahoslavený Dominik Zavřel. In: Revue církevního práva 2/2021. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021.

Trapisté přišli poprvé v dějinách do Čech po roce 1993 a dlouho hledali místo tak osamělé, kde by mohli podle svých stanov vystavět klášter, to se jim podařilo a došli papežského uznání. Klášter při opatství Nový Dvůr u Toužimě je dceřiným klášteřem opatství v *Sept-Fons*. Klášter si mniši postavili vlastníma rukama v místě trosek zemědělského dvora. Jde o nádhernou budovu a přilehlé pozemky, na nichž při své tvrdé práci vyrábějí mniši ekologické potraviny. Většina mnichů je mladých, opat Samuel přišel ze *Sept-Fons*. Komunita s mohutným chórem slaveným každodenně spolu se mší svatou se skládá z přibližně šedesáti mnichů. Ne každý náročný život v klášteře, kam odchází s nadšením, vydrží. Takže se odhaduje, že klášteřem prošlo za posledních dvacet let asi 200 mladých mužů. Jednou z observancí je vytrvalé mlčení, i když zpěv a recitace bohoslužby hodin i mše svaté v rozsahu až tří hodin denně dá hlasivkám zabrat.⁸¹ Další observancí je vegetariánství. Přesto pěstují velké stádo ovcí i jiná zvířata i jejich maso pro trh. Často je označováno jako masové delikatesy. Každoročně má skupina laiků možnost mlčet celou dovolenou s trapisty jako jejich hosté s tím, že jedí jejich velmi chutná vegetariánská jídla.⁸² Účastní se i bohoslužebného života, který je jinak pro veřejnost uzavřen.

Trapistický klášter v Novém Dvoře je nejpočetnější komunitou řeholníků v České republice vůbec a stále roste. Jeho ženskou odnoží je klášter trapistek Naší Paní nad Vltavou, nedávno povýšený papežem na opatství (viz dále).

2.1.2.5. Kartuziáni

Řád byl založen profesorem sv. Brunem Kolínským u města *Grenoblu* v dnešní Francii. Název řádu pochází od názvu kláštera *Cartusia* (franc. *La Chartreuse*).⁸³ Řád je založen na benediktinské řeholi, která je zpřísněna. Řehole kombinuje tradici mnišskou a poustevnickou. Několik klášterů, které se nazývají kartouzy, bylo založeno i na území dnešní České republiky. Jednalo se o kláštery na Smíchově, Králově poli, Valdicích, Dolanech. Valdická kartouza dnes slouží jako věznice. Kartuziáni mají v rámci kartouzy jednotlivé domečky – cely, ve kterých žijí

⁸¹ Cituji z přednášky prof. J. R. Tretery, který má s tímto klášteřem od hledání místa k založení velké zkušenosti, a pražští dominikáni působí jako teologové pro tento klášter.

⁸² Rovněž vyprávění prof. J. R. Tretery při přednášce z vlastní zkušenosti, pokud jde o bohoslužby, jídlo, pohostinnost trapistů k meditujícím laikům i stálé mlčení.

⁸³ TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo: Miscellanea*. Praha: Leges, 2015, str. 156.

samostatným poustevnickým životem. Během dne se zde modlí bohoslužbu hodinek, studují, meditují.

2.1.2.6. Kamaldulští

Jedná se o kontemplativní řád založený na území dnešní Itálie ve vesničce *Camaldoli* mnichem Romualdem v roce 1012.⁸⁴ Řád je založen na benediktinské řeholi a vyznačuje se kombinací mnišského a poustevnického života. Byl založen během období clunyjské benediktinské reformy. Členem řádu byl také profesor působící na boloňské univerzitě *Gratianus*, který je znám vytvořením sbírky církevních zákonů označované jako *Decretum Magistri Gratiani*, která se později stala částí svodu církevního práva *Corpus Iuris Canonici*. V českých zemích řád nepůsobil. Čeští mniši tohoto řádu tradičně odcházejí do kláštera Bielany u Krakova.

2.1.3. Žebravé řády (*mendikantské*)

Žebravé řády byly zakládány od počátku 13. století. Žebravé řády se vyznačují tím, že jejich kláštery dříve nebyvaly zajištěné shromážděným majetkem a řeholníci museli obživu a chod kláštera zajišťovat žebráním (odtud název mendikantské – neboť lat. *mendicans* – žebrající). Na rozdíl od mnichů a kanovníků jejich kláštery neměly hospodářské pozemky a bratři se nezabývali jejich obděláváním. Kláštery žebravých řádů totiž byly zakládány především ve středověkých městech. To především kvůli misijnímu poslání těchto řádů.⁸⁵ Od 15. století byli řeholníci žebravých řádů nuceni od žebření ustoupit a přijmout od laických členů církve majetek, který chod jejich klášterů a spravovaných kostelů zajišťoval.⁸⁶

⁸⁴ TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo: Miscellanea*. Praha: Leges, 2015, str. 156.

⁸⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. *Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2021, str. 199.

⁸⁶ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. *Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2021, str. 199.

2.1.3.1. Organizační struktura žebrevých řádů

Žebrevé řády jsou organizovány a řízeny centralizovaně. Společenství řeholníků se nazývá konvent.⁸⁷ V čele konventu je kapitula, která volí převora. Převor je představeným kláštera, u františkánů a kapucínů se nazývá *kvardián*.⁸⁸ Ve druhém stupni řízení stojí v hierarchii provinciál – je v čele řeholní provincie. Řeholní provincie je spojení několika řeholních domů neboli konventů. Provinciál je volen provinční kapitulou. Provinciál je ordinářem jednotlivých řeholníků v kláštorech. Zde lze vidět rozdíl oproti řádům mnišským (viz výše), kde provinciálem je opat – představený kláštera. U mnišských řádů tedy můžeme ve srovnání vidět samostatnost neboli decentralizaci. Naopak mendikantské řády se vyznačují centralizovaným řízením. Na třetím a nejvyšším stupni řízení je magistr řádu, který je volen generální kapitulou řádu.

Žebrevé řády lze rozčlenit do následujících kategorií:

- a) dominikáni
- b) františkáni
- c) augustiniáni
- d) karmelitáni
- e) ostatní (co do počtu řeholníků menší) – trinitáři, servité, pauláni, pavlíni, milosrdní bratři, piaristé, betlemité

2.1.3.2. Dominikáni

Zakladatelem řádu dominikánů byl sv. Dominik (v originále *Domingo de Guzmán*), který žil v letech 1170-1221. Sv. Dominik pocházel z dnešního Španělska, té části, která tehdy tvořila Kastilské království, konkrétně z obranné tvrze *Calaruegy* v severní Kastilii, a byl kanovníkem a učitelem katedrální školy v Osmě. Řád dominikánů byl založen především za účelem boje proti omylům a předsudkům.⁸⁹ Sv. Dominika přivedlo k jeho založení setkání s majitelem hostince v jižní Francii, který byl členem sekty katarů neboli albigenských, a který se pochlubil, že nechal

⁸⁷ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011, str. 69, heslo „konvent“.

⁸⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011, str. 74, heslo „kvardián“.

⁸⁹ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 200.

svého syna zemřít hlady, neboť tělo je špatné a je nutno proti němu bojovat. Tato sekta měla své centrum ve městě *Albi* ve Francii. Sv. Dominik jej během nočního hovoru přesvědčil o hlubokých bludech a nelidskosti této sekty, která se již vymykala křesťanským základům a přiměl ho k návratu do katolické církve.

První klášter – to sester mnišek, rozjímajících v přísné klauzуре – Dominik založil v roce 1206 v Prouille v diecézi Toulouse, pod pravomocí biskupa z Toulouse. Klášter přijímal do svých řad obrácené dívky z kacířských rodin, které se zachránily útekem ze svých rodin a které ve zdech kláštera nalézaly azyl před mstou svých příbuzných. Mnišky se vytrvale modlily za kazatelské působení sv. Dominika a jeho chudých kněžských druhů putujících v nepřátelském a násilnickém prostředí, bez domova a místa stálého přebývání. U nich Dominik a jeho druhové nalézali, ovšem mimo prostor klauzury, chvílky odpočinku.

O deset let později založil Dominik řád. Byl podporován papežem Inocencem III, ale byla to doba, kdy IV. lateránský koncil (1215) zakázal zakládání nových řeholí, aby nedocházelo ke tříštění řeholního života. Proto Dominik zvolil Augustinovu řeholi a jen k ní přidal vlastní konstituce.⁹⁰ Jako kanovník kapituly v Osmě, byť ještě světský (neřeholní) byl zvyklý se Augustinovou řeholí pro společný život kněží řídit.

Papež Honorius III. založení řádu potvrdil v roce 1216 a dal mu název Bratří kazatelé. Konventy byly zakládány především u městských hradeb a bratří si měli obstarávat obživu žebráním, proti čemuž se, zejména v prvních desetiletích, stavěli mnozí nepřátelé z řad teologů, ba dokonce z univerzit, zpočátku dokonce z pařížské Sorbonny. Hlavním posláním dominikánů je kázání, studium a vedení k víře. Život dominikánů má být podobným apoštolům v prvotní církvi – *vita apostolica*.⁹¹ Členové řádu za jménem užívají zkratku OP (*Ordo Praedicatorum* – Řád kazatelů), heslem je „*Veritas*“ – „Pravda“.

Zajímavostí je, že z řádu se tradičně volí papežský teolog – neboli Teolog papežského domu (lat. *Pontificalis Domus Doctor Theologus*) dle motu proprio papeže Pavla VI. z roku 1968 *Pontificalis Domus*.⁹²

⁹⁰ TRETERA, Jiří Rajmund. Církve a právo: Miscellanea. Praha: Leges, 2015, str. 112.

⁹¹ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, I. svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, str. 13.

⁹² Tento dokument upravuje i jiné funkce v Papežském domě, např. funkci papežského almužníka nebo kazatele.

Nejvyšším orgánem řádu je generální kapitula. Ta má moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Řádové zřízení bývá prohlašováno za kombinaci prvku monarchického, který představují generální magistr, provinciálové a převorů, prvku aristokratického, který představuje generální rada, provinční rady a konventní rady, a prvku demokratického, který představuje generální kapitula, provinční kapituly a konventní kapituly. Magistr řádu nemá vzhledem k převažujícím demokratickým zvyklostem řádu výsadní postavení, ale je první mezi rovnými (*primus inter pares*).⁹³ Stejně pravidlo platí na úrovni provincie o provinční kapitule a provinční radě a představeném provinciálovi a také na úrovni konventu o konventní kapitule, konventní radě a jeho představeném převorovi. Provinciál má jako svůj poradní orgán provinční radu, převor má konventní radu, které mají silné postavení. O právních záležitostech v konventu rozhoduje vždy celá konventní kapitula, která se skládá ze všech bratří se slavnými sliby, žijícími v klášteře, nikoli však bratří s časnými sliby, natož s novici ani s bratry, kteří jsou dočasně z pobytu v klášteře uvolněni.

2.1.3.3. Dominikáni v českých zemích – právněhistorický vývoj

První klášter dominikánů v českých zemích byl založen ve Znojmě roku 1222.⁹⁴ O něco později byl pak založen konvent u sv. Klimenta v Praze Na Poříčí, součástí pozdějšího Nového Města, v dnešní Klimentské ulici. Ten se, v roce 1232, přestěhoval k jinému kostelu v dnešní Karlově ulici na Starém Městě také zasvěcenému sv. Klimentovi a založil zde klášter Klementinum.⁹⁵ Při dominikánském Klementinu se konala generální kapitula řádu za účasti císaře Svaté říše římské Karla IV. Z podnětu císaře Ferdinanda I. se po roce 1560 museli dominikáni odstěhovat na dvě jiná místa v Praze a na jejich místo byl umístěn jezuitský řád, který v areálu vybudoval ještě kostel Nejsvětějšího Salvátora a založil druhou pražskou univerzitu.

Krátce po pražském klášteře došlo k založení olomouckého. Během 13. století bylo založeno celkem 22 mužských dominikánských klášterů – konventů v českých zemích, což je za

⁹³ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 15.

⁹⁴ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 86.

⁹⁵ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 70.

prvních 70 let působení řádu u nás vskutku úctyhodné číslo. Jednalo se například o kláštery v Brně, Hradci Králové, Jihlavě, Jablonném, Turnově, Znojmě, Litoměřicích, Sezimově Ústí, Kolíně, Českých Budějovicích, Uherském Brodě, Nymburce, Klatovech, Lounech, Berouně, Písku, Chrudimi, Opavě, Plzni a Šumperku.⁹⁶ Velké pronásledování řádu nastalo za husitského hnutí. Mnoho bratří bylo povražděno či upáleno. Bylo to jednak tím, že dominikáni kázali proti husitskému učení, jak jim bylo vlastní od jejich zakladatele, a také tím, že dominikáni jako nestranní a nepodléhající světské ani biskupské vládě, a přitom vysoce vzdělaní bývali často vyššími představiteli církve povoláváni zastávat inkvizitorský úřad.⁹⁷ Situace se změnila k lepšímu po bitvě na Bílé hoře. Bratři tehdy kupříkladu získali chrám sv. Jiljí, kdysi chrám kanovnické kapituly, později kališnický, jehož kališnický farář byl vypovězen, a vybudovali kolem něho nový veliký klášter. Na počátku 18. století byla česká provincie v největším rozmachu, měla celkem 27 konventů. Ten trval až do vlády císaře Josefa II. Ženská větev byla tehdy zrušena úplně a byl zaveden *numerus clausus* – omezení povolených vstupů do řádu. Bylo zrušeno i 20 z 27 mužských klášterů.

Bohatá aktivita řádu probíhala v meziválečném období 1918–1939. Bylo založeno nakladatelství Krystal, řád působil jako centrum přednášek, kurzů, shromaždiště inteligence. Kláštery byly centrem dialogu o společenském a církevním dění. Byl založen časopis *Na hlubinu*, *Filosofická revue* a *Růže dominikánská*. Během druhé světové války byli někteří bratří uvězněni, jeden zahynul jako mučedník, avšak kláštery trvaly během doby okupace dále. Po válce došlo k rozšíření řádového života. Po staletích byl obnoven klášter v Jablonném v Podještědí. Dle M. Bubna měla provincie (po odsunu několika německých bratří z kláštera v Chebu) v roce 1948 114 členů.⁹⁸ V důsledku Akce K v noci ze 13. na 14. dubna 1950 a z 16. na 27. dubna 1950 došlo k likvidaci všech mužských dominikánských klášterů na území republiky. Klášter sv. Jiljí byl přepaden 26. dubna 1950 a všichni bratří byli uneseni státními orgány a stranickou milicí do koncentračního tábora v Broumově.

⁹⁶ Kláštery bratří dominikánů. In op.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://op.cz/dejiny-radu-u-nas/>.

⁹⁷ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 59.

⁹⁸ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 63.

Dominikánský řád však obnovil svůj noviciát jako tajný v roce 1967 pod vedením slavného filosofa a v minulosti zkušeného novicmistra dr. Metoděje Habáně, s vědomím posledního zvoleného a v římském vedením řádu potvrzeného vedení provincie, které bylo z hlediska kanonického práva dále ve funkci. Tehdy bylo do řádu tajně přijato i několik studujících litoměřické fakulty, mezi nimi i Jaroslav Duka, jenž dostal jméno Dominik, narozený roku 1943. Řád oživil svou činnost a trval v hojném počtu v podzemí až do prosince 1989.

Během období totality (kromě krátkého období po roce 1968) nebyli vysokoškolsky vzdělaní lidé státní správou připuštěni ke studiu teologie v Litoměřicích ani v Bratislavě. Část dominikánů, jejichž nově založené členství v řádu bylo přísně utajováno, studovala na fakultě a v semináři v Litoměřicích, druhá přibližně stejná část, mezi nimi mnozí z těch, kteří již měli jiné vysokoškolské vzdělání, z českých zemí i ze Slovenska, na obnoveném a rovněž utajovaném Generálním studiu České provincie dominikánského řádu.⁹⁹ To však s sebou neslo nebezpečí odhalení a další perzekuce. Provinciál Ambrož Svatoš pověřil ústně v roce 1975 Dominika Duku funkcí vikáře pro českou provincii. Ta měla v roce 1980 85 bratří.¹⁰⁰ Dominik Duka byl ředitelem Generálního studia a v roce 1981–82 vězněn na Borech. V roce 1986 byl z Říma tajně jmenován provinciálem. K rozvíjení činnosti řádu došlo po výstupu z ilegality po roce 1989. Česká provincie, transformovaná na Československou provincii, měla v roce 1990 celkem 117 členů, noviciáty v Praze a v Košicích, společný klerikát pro české i slovenské bratry v Olomouci. Provinciál Dominik Duka byl zvolen předsedou Konference vyšších řeholních představených v ČSFR. Došlo k prudkému vzrůstu členů provincie na Slovensku, kde byli dominikáni zastoupeni od dob první republiky méně než v českých zemích. I v českých zemích došlo po roce 1990 k dalšímu vzrůstu řádu. Po roce 1993 se provincie rozdělila na českou a slovenskou.

K 1. 1. 2002 měla česká provincie 7 domů a 53 členů,¹⁰¹ provinciálát sídlí u kostela sv. Jiljí v Praze – Starém Městě. Provinční kapituly, svolávané jednou za čtyři roky, mění místo svého sněmování, konají se zpravidla v Olomouci nebo v Praze. Tradičně nejpočetnějším klášteřem bývá Olomouc. Záleží ovšem, kam provinciál po slyšení provinční rady jednotlivé bratry umístí a třeba

⁹⁹ TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo: Miscellanea*. Praha: Leges, 2015, str. 113.

¹⁰⁰ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, 3.díl/1.svazek, *Žebravé řády*. Praha: Libri, 2006. str. 65.

¹⁰¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, 3.díl/1.svazek, *Žebravé řády*. Praha: Libri, 2006. str. 66.

i v průběhu několika let jejich asignaci změni. Mobilita mezi jednotlivými konventy je značná. Jednotlivé konventy nemají na své složení přímý vliv.

2.1.3.4. Františkáni

Františkáni (v širším smyslu jako označení pro skupinu řádů, která zahrnuje řád minoritů, františkánů a kapucínů) mají společného zakladatele, a tím je sv. František z Assisi. Byl to jeden z největších mystiků v dějinách církve, prostý a hluboký myslitel a básník, jáhen a první člověk, u kterého se objevila *stigmata*. Hlásal, ideál života všech křesťanů, k jakému vyzýval Ježíš Kristus v Evangelích, v chudobě. Nikoliv v bídě, která je zlem, s níž církev bojuje, ale v prostém životě, bez bohatství, které člověka zotročuje, jak to poznal u svého otce, bohatého obchodníka sukrem, a mezi tzv. zlatou mládeží svého města. Po svém obrácení z mrtvého křesťanství ke křesťanství živému strhnul k prostému životu roku 1209 celou družinu stejně obrácených mladých mužů. Zpočátku ani netušil, že vytváří nový způsob řeholního života. Měl zjevení, aby podepřel padající budovu církve. Bývá zobrazován společně se svatým Dominikem, také hlasatelem chudoby, jak tuto budovu podpírají. Uprostřed tehdy bohatnoucích měst 13. století, míst, kde víra došla zpovrchnění a kde se neřesti a hřích rozšířily v nebývalé míře. Jen velmi jemný rozdíl ve vztahu obou světců, zakladatelů žebravých řádů, k chudobě, byl brzy dobře vystižen příslovím, že František učinil chudobu svou paní, kdežto Dominik z ní učinil svou služku.¹⁰²

Za jeho života se kolem něj sdružovali žáci a sv. František sepsal řeholní pravidla, která byla církví schválena roku 1223. Později založil spolu se svatou Klárou ženskou větev řádu – Řád svaté Kláry (Klarisky). Proto jsou v pořadí řeholních řádů uváděni františkáni až za dominikány, protože dominikáni byli jako celkový řád potvrzeni již roku 1216.

Františkáni mají podle řehole sv. Františka věrně napodobovat ideál apoštolského života. Řád je zaměřený misijně tak, jak žil jeho zakladatel sv. František – k následování Krista životem podle evangelia.

Františkáni v širším slova smyslu zahrnují tři samostatné řeholní řády; prvními jsou františkáni – Řád menších bratří (užívají za jménem zkratku OFM), dále kapucíni – Řád menších

¹⁰² Ne náhodou si současný papež, dlouhá léta provinciál argentinských jezuitů a posléze arcibiskup z Buenos Aires, jako první papež v dějinách zvolil za své papežské jméno právě jméno sv. Františka z Assisi. Je v tom jeho program. Rozdíl mezi bídou a chudobou popsal ve svém kázání k zahájení letošního akademického roku na den sv. Františka 4. října 2022 farář studentů a učitelů pražských vysokých škol Mons. Tomáš Halík.

bratří kapucínů (užívají za jménem zkratku OFM^{Cap}) a minorité – Řád menších bratří konventuálů (užívají za jménem zkratku OFM^{Conv}).

Františkáni se roku 1517 bulou papeže Lva X. vyčlenili jako samostatný řád vedle minoritů. Roku 1525 se odštěpili kapucíni. Tato oddělení proběhla za pontifikátu papeže Lva X.¹⁰³ Řády se liší barvami řádového hábitu. Františkáni a kapucíni mají hábit hnědý, minorité šedý, dnes černý.

2.1.3.5. Řád menších bratří – františkáni

Jde o františkány v užším smyslu (jsou označováni jako observanti – *observare* znamená latinsky zachovávat). Také se nazývali *rekolekti*, sebrání či sjednocení, protože do nich jako jednoho řádu papež sjednotil velké množství drobných a roztržitých františkánských řádů, téměř sekt, které se tak či onak oddělili od původních minoritů pro jejich zmírnění způsobů života v řádu minoritů dobře zorganizovaném žáky sv. Františka (sv. František neměl příliš smyslu pro organizaci, a proto, na rozdíl od sv. Dominika svým nástupcům neodkázal přesně vymezenou organizaci). K tomuto zmírnění v oficiálním františkánském řádu, kterým byli minorité, došlo zejména poté, když se minorité stali podobně jako dominikáni řádem vzdělavců a učitelů. Těm všelijak odloučeným františkánům, bojkotujícím minoritský řád, šlo o to, aby byla Františkova řehole zachovávána v původní přísné podobě zejména v chápání chudoby, s níž se do kontrastu musela dostávat nutná vybavenost ke spisovatelské a učitelské činnosti na univerzitách, jíž se minorité věnovali. Zajímavé je, že kostely odloučených františkánů na rozdíl od minoritských si nesmějí vystavět věže (v tom pokračují ve františkánské tradici také kapucíni).¹⁰⁴

Řád se od počátku věnoval především službě mezi trpícími a potřebnými i radostnému pobývání v rodinách, které je pozvaly na oběd. Přinášeli tam po Františkově vzoru mnoho radosti, zpěvu a recitaci básní, obdivu k přírodě, zejména ke zvířatům, ale i úcty k neživým věcem. Často navštěvovali špitály, které ovšem zřizovali jiní, tj. jiné řády i světská bratrstva, a vězení. Řád obdržel později od papeže privilegium světit křížové cesty.¹⁰⁵

¹⁰³ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 233.

¹⁰⁴ Jsou ovšem výjimky. Dnešní františkánský kostel Panny Marie Sněžné v Praze na Jungmannově náměstí byl ovšem původně karmelitský.

¹⁰⁵ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 228.

Organizačně je řád rozdělen na jednotlivé konventy, v jejichž čele stojí kvardián, který je představeným. Konventy jsou územně sdruženy do provincie, v jejímž čele stojí provinciál – ten je ordinářem pro bratry v konventech. Nejvýše stojí generální ministr řádu, který sídlí v Římě.

Před sjednocením františkánů, kteří nebyli minority, roku 1517, se již v češtině objevuje pro část roztržitých františkánů označení observantů (většinou byli zvaní bosáci sv. Františka – ve smyslu neobutí).¹⁰⁶ Počátek působení řádu v českých zemích je spojen se jménem kazatele Jana Kapistrána. Ten začal v roce 1451 svou misii na Moravě, kde se pohyboval a horlivě kázal mezi lidovými vrstvami. Lidé byli v té době často nakloněni husitům. Kapistrán byl zastáncem přísnější observance, avšak za jeho působení ještě nedošlo k úplnému sjednocení řádu. Kapistrán založil první konvent observantů v Brně. Vzápětí byly zakládány další kláštery v následujícím pořadí: Olomouc, Opava, Jemnice, Plzeň, Praha, Tachov, Znojmo, Kadaň. Na konci 15. století byl řád nejpočetnějším v českých zemích s 27 konventy a 690 bratřími.¹⁰⁷ Po bitvě na Bílé hoře se do historie zapsali především hybernové – tedy františkáni z irské provincie. Ti měli klášter v Praze v místě dnešního výstavního paláce Hybernia naproti Prašné bráně. Do Čech přinesli brambory jako nové plodiny. Klášter zrušil Josef II. stejně, jako většinu dalších. Dekretem také Josef II. zakázal žebravým mnichům vybírat almužny a zrušil mešní nadace.¹⁰⁸ V konventech zavedl maximální počet řeholníků – *numerus clausus*.

Od sedmdesátých let 20. století františkáni obnovili hojně svou činnost v podzemí. Kromě některých utajených studentů v Litoměřicích studovali mnozí františkáni, budoucí kněží i bratří-laici především na tajném učilišti v Liberci. Během razie proti františkánům, kdy státní bezpečnost přepadla řadu utajovaných miniklásterů v různých bytech, bylo na StB předvedeno a vyšetřováno 250 tajných františkánů, včetně většího počtu členek kongregací františkánek a františkánských terciářů obojího pohlaví, v podzemní církvi spolu dobře spolupracujících. Podrobné informace o tom přinesl podzemní církevní tisk rozmnožovaný na cyklostylech, zejména měsíčník *Informace o*

¹⁰⁶ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 253.

¹⁰⁷ Počty členů řádu františkánů. In ofm.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.ofm.cz/2015/07/27/pocatky-observantske-vetve-frantiskanskeho-radu/>.

¹⁰⁸ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 3.díl/1.svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006. str. 258.

církví, který v té době vycházel bez přerušování, ač i jeho tvůrci byli později vyšetřováni a někteří i souzeni. Přesto nadále fungovala náhradní garnitura a časopis vycházel až do konce roku 1989.

Od počátku roku 1990 v České republice došlo k houfnému zveřejnění činnosti františkánských komunit žijících zatím v bytech a na farách, jejichž faráři byli františkáni. Od léta 1990 došlo k obnovení klášterního života v těchto františkánských kláštěrech a řádových domech: Konvent u kostela Panny Marie Sněžné (Praha), Plzeňský konvent, Dům bratří v Liberci – Ruprechticích, Dům bratří u kostela sv. Josefa (Moravská Třebová), Klášter u kostela Božského Srdce Páně (Brno-Husovice), Dům bratří při klášterním kostele Zvěstování Panny Marie (Uherské Hradiště).

2.1.3.6. Řád menších bratří konventuálů – minorité

Řád se věnuje především kázání, misiím, duchovní správě. Bratři žijí v chudobě a odříkání. Řád během historie dostal od papežů různé formy zmírnění původní Františkovy řehole. Bratři žijí v kláštěrech – konventech. V jejich čele je představený – převor. Druhým článkem je provincie, což je spojení několika konventů. V jejím čele stojí provinciál. Provinciál je ordinářem pro bratry v konventech. Nejvyšším představeným je generální ministr, který sídlí v Římě.

V českých zemích měli minorité první klášter v Praze u kostela sv. Jakuba, kde byl naplno obnoven již v roce 1990. Další byl založen v místě Na Františku zásluhou sv. Anežky. Minoritský řád velmi usiloval o kanonizaci své ochránkyně již zde na zemi sv. Anežky. Kupříkladu již roku 1947 přednesl bratr Norbert Škrdlík generálu řádu jménem československé provincie prosbu o zahájení kanonizace a tomuto úsilí věnoval námahu i následující roky.¹⁰⁹

Po pádu komunismu dostali minorité zpět své kláštery v Praze u sv. Jakuba, v Brně, Opavě, Krnově, Jihlavě a Českém Krumlově. Poslední jmenovaný byl v roce 1998 postoupen Řádu křížovníků s červenou hvězdou, kteří jej spravují dodnes.

2.1.3.7. Řád menších bratří kapucínů

Tento řád byl založen v rámci františkánského řádu v Itálii v 16. století. Jednalo se o hnutí reformní, které se chtělo v následování vrátit k původní přísnosti řehole sv. Františka. U zrodu stáli:

¹⁰⁹ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 68.

P. Matouš z *Bascia*, P. Rafael z *Fossombrone* a bratr Ludvík z *Fossombrone*.¹¹⁰ Původně se skupina nazývala Bratři menší poustevníci. Hnutí na řád povýšil papež Pavel V. v roce 1619.

Organizačně je řád rozdělen na kláštery, v jejichž čele stojí kvardián. Ty jsou sdruženy do provincií, v jejichž čele stojí provinciál. Další organizační jednotky jsou viceprovincie, komisariáty, kustodie a misijní oblasti.¹¹¹ Nejvyšším představeným řádu je generální ministr, který sídlí v Římě.

Zajímavostí je, že z kapucínského řádu bývá tradičně jmenován papežský kazatel, kterým je již od roku 1980 *P. Raniero Cantalamessa*.¹¹²

V českých zemích začal řád působit v 17. století. Roku 1600 zahájili výstavbu kláštera na Hradčanech, Loretánském náměstí, u Panny Marie Andělské, kde je klášter dodnes. Pod jejich péčí byla naproti jejich klášteru postavena mariánská svatyně Loreta (svou barokní nádherou a slavnou zvonkohrou na věži tak kontrastující s nápadnou jednoduchostí a prostotou vlastního kapucínského kostela bez věže, a ještě prostěji vybaveným klášterem. Proti obvyklým pravidlům jednoho kláštera téhož řádu ve městě mají kapucíni v Praze ještě jeden samostatný klášter v Praze, který se nachází na dnešním Náměstí Republiky u kostela sv. Josefa. Další kláštery byly zakládány v Brně, Olomouci a dalších městech. V době katolické obnovy v 17. a 18. století byl kapucínský řád jejím hlavním nositelem vedle jezuitů. V Praze v Loretě působil jako vynikající učenec ovlivňující kulturní scénu rekatolizujících se Čech světově proslulý profesor Valerián Magni.

Do počátku vlády Josefa II., který byl až do komunistické éry jediným plošným rušitelem klášterů, tj. do roku 1780, měli kapucíni v českých zemích 30 klášterů, zůstala jich ale jen malá část.¹¹³ Tak jako tomu bylo ve všech řádech, i kapucíni mnoho svých klášterů v průběhu 19. století i později obnovili. Před násilnou likvidací klášterů komunisty (nikoliv jejich zrušením) v dubnu

¹¹⁰ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 71.

¹¹¹ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 72.

¹¹² Právní úprava je v papežském motu proprio Pavla VI. Pontificalis Domus.

¹¹³ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 72.

1950 jich bylo 22.¹¹⁴ V roce 1990 řád opět získal na základě zákona č. 298/1990 Sb. kláštery na Hradčanech (*Loreta*), v Sušici, Brně, Litoměřicích a Třebíči. Řádu byl také navrácen klášter ve Fulneku a Na Poříčí. V Třebíči slouží areál bývalého kláštera jako katolické gymnázium, které nemá plochu původního kláštera. Kapucínský hřbitov přiléhající ke klášteru totiž komunisté zrušili a na jeho místě vybudovali krytý hokejový stadion. Po roce 1989 v Třebíči dále působili bratři kapucíni, kteří byli v řádu před rokem 1950, jako faráři. Katolické gymnázium se snaží svou aktivitou navázat na duchovní tradice ve městě a být nejen institucí vzdělávací, ale také kulturní, společenskou a duchovní, což je smysl jeho existence jako církevní školy. O tom svědčí aktivity studentských spolků (např. spolek *Halahoj*).

2.1.3.8. Augustiniáni obutí

Řád svatého Augustina (lat. *Ordo Fratrum Sancti Augustini*, členové užívají za jménem zkratku OSA) byl založen sloučením několika skupin poustevníků. Stalo se tak bulami papeže Innocence IV. „*Incumbit Nobis*“ a „*Praesentium vobis*“.¹¹⁵ První je zakládací listinou a druhá procesním předpisem, jak má dojít ke sjednocení. Charakter řádu byl papežem vymezen v různých dokumentech. Řád se vyznačuje kontemplativním způsobem života a hledáním duchovní cesty v samotě, avšak uskutečňované v bratrském společenství. Tyto „obuté“ augustiniány, žebravý řád, je třeba odlišit od docela jiné skupiny řeholních institutů zasvěceného života, od augustiniánů-kanovníků, o nichž bylo pojednáno výše. Žebraví augustiniáni (jak „obutí“, tak i bosí) se od augustiniánů-kanovníků liší jak celkovým pojetím svého života, tak i organizace natolik, že je nelze považovat za jinou „větev“ augustiniánského řádu. Proto jsou také v seznamech řeholních řádů augustiniáni-kanovníci umístováni na docela jiném místě (přednějším, společně s premonstráty, s nimiž augustiniáni-kanovníci tvoří společnou skupinu a mají k nim mnohem blíže; nakonec i premonstráty jsou také řádem svatého Augustina, jehož řeholi považují za svůj základní právní dokument). Někteří kanonisté dokonce považují premonstráty za zvláštní druh augustiniánů-kanovníků.

¹¹⁴ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 72.

¹¹⁵ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, II. svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2007, str. 17.

Obutí augustiniáni (dnes označováni pouze jako „augustiniáni“) mají ve skutečnosti nejbližší k dominikánům, s nimiž je pojí nejen společné užívání řehole svatého Augustina, ale také to, že v obou případech jde o řády žebavé a že mají velice podobnou organizaci (právní strukturu) i dobu svého vzniku. Této své podobnosti s dominikány jsou si tyto augustiniáni (nikoliv kanovníci) vědomi a také se to často projevuje jejich blízkou spoluprací s dominikány.

V řádu obutých augustiniánů je snaha o kontinuitu s eremitským způsobem života. Hlavním úkolem řeholníka je dle řehole sv. Augustina spojení s Bohem, tak jako nakonec úplně u všech řeholníků. V řádu je kladen důraz nejen na kontemplaci, ale také na studium a život v chudobě, podobně jako u dominikánů.

V čele augustiniánských klášterů stojí představený, kterým je převor. Kláštery tvoří provincii. V jejím čele stojí provinciál. Výjimečným případem je v tomto řádu existence opatství s opatem jako vyšším představeným postaveným naroveň provinciálovi, a to právě u nás. Jde o opatství augustiniánů na Starém Brně. Představeným řádu jako celku je generální převor a generální kapitula. Generální převor sídlí v Římě.

Řeholní oděv augustiniánů je černé barvy a tvoří jej hábit přepásaný řemenem s jedním koncem volným a s kapucí.

V českých zemích jsou dnes zatím už jen dva kláštery osídlené augustiniány. Prvním je klášter augustiniánů u kostela sv. Tomáše v Praze na Malé Straně, který patří do České provincie řádu, k níž patří ještě konventy v České Lípě a v Domažlicích, v roce 1990 obnovené, dnes dočasně existující jen jako právnické osoby. Klášter sv. Tomáše v Praze v Tomášské ulici, ústící na Malostranské náměstí, zřizuje v Praze 4 mateřskou a základní školu a gymnázium sv. Augustina. Po svém obnovení v roce 1990 v Čechách ještě žilo 12 augustiniánů české provincie a na Moravě 7 augustiniánů opatství Staré Brno. Vedení české provincie se ujal provinciál Miroslav Černý, náš současný významný docent kanonického práva, který se vrátil z exilu v Bavorsku. Od roku 1990 žil pražský konvent české provincie ještě v symbióze s domovem seniorů, který byl za komunistického režimu umístěn v jeho prostorách. Klášter (konvent) tradičně vlastnil svůj pivovar a svatotomášské pivo je v Praze známým pojmem. Výměna vedení provincie na konci 90. let a přijetí několika řeholníků ze zahraničí nebylo české řádové provincii žebavých augustiniánů nijak na újmu. Jako většina řádů, které svou činností za komunistického režimu v podzemí žily intenzivním duchovním životem, přijímají i dnes do svého noviciátu nové uchazeče o řádový život z českých zemí i zahraničí.

Druhým augustiniánským útvarem na úrovni provincie je v našich zemích opatství na Starém Brně, které se na rozdíl od české provincie augustiniánů skládalo i v minulosti jen z tohoto jediného kláštera. Slavné bylo uvedení nového opata Tomáše Martince v polovině 90. let do úřadu za účasti předního kléru z celých Čech a Moravy. Úřad opata není dočasně od roku 2011 obsazen a opatství spravuje jeho zástupce, lze však doufat, že po jisté době bude nový opat zvolen a potvrzen. Podobně jako tomu bylo třeba u benediktinů na Břevnově po smrti arciozata Opaska.

Augustiniánům (dříve zvaným obutí) byli dosti blízcí bosí augustiniáni, jejichž klášter byl až do únosu komunisty ve Lnářích. V roce 1990 měl už pouze jediného člena a v čele právnické osoby, která podle Kodexu kanonického práva může zaniknout až po sto letech nečinnosti, stál ustanovený zástupce P. Jaroslav Vystrčil, děkan v Českém Brodě, vlastní bratr posledního žijícího řeholníka.¹¹⁶ Zatím k obnově řádu zničeného za bývalého režimu nedošlo, právnická osoba existuje nadále.

2.1.3.9. Karmelitáni

Karmelitáni v širším smyslu se dělí na dva řády, a to karmelitány (členové užívají za jménem zkratku *OCarm.*) a bosé karmelitány (členové užívají za jménem zkratku *OCD*).

2.1.3.10. Řád bratří blahoslavené Panny Marie na hoře Karmel (*OCarm.*)

Řád bratří blahoslavené Panny Marie na hoře Karmel (karmelitáni v užším smyslu) byl založen poutníky, kteří během křížových výprav na úpatí hory Karmel¹¹⁷ v Palestině vytvořili osadu. Trávili zde život prací a modlitbami. Řeholi sepsal místní biskup sv. Albert Jeruzalémský. O několik let později došlo k papežskému schválení řehole i společenství. Řád je charakteristický zvláštním uctíváním Panny Marie. Všechny řády totiž velice ctí Pannu Marii a předhánějí se navzájem, který více.¹¹⁸

¹¹⁶ TRETERA, Jiří Rajmund. Církev a právo: Miscellanea. Praha: Leges, 2015, str. 94.

¹¹⁷ Na hoře Karmel dle Starého zákona stál prorok Eliáš proti Baalovým kněžím a usvědčil je zde ze lži a modlářství, tedy nesprávného náboženství.

¹¹⁸ Výrok z přednášky prof. Jiřího Rajmunda Tretery, OP.

Řád ve 13. století začal rozšiřovat své působení i mimo Svatou Zemi, kde byl založen, a v roce 1238 přesídlil do Evropy za muslimského ohrožení.¹¹⁹ Nové působení v Evropě však vyžadovalo jiná pravidla pro společný život. Došlo tedy k úpravě řehole v roce 1247 za pontifikátu papeže Inocence IV.¹²⁰ V Evropě se řád začal usazovat ve městech, nikoliv na samotě u hory. Takže došlo ke změně od života v samotě k životu po způsobu ostatních mendikantských řádů (dominikánů či františkánů či augustiniánů poustevníků). Karmelitáni vyučují na univerzitách, káží a vždy provozovali a provozují vnější činnost a apoštolát s tím, že prvek poustevnický v ústraní a modlitbě zůstává řádu vlastní.

Jednotlivé řeholní domy – konventy v čele s převorem tvoří provincii v čele s provinciálem. V čele řádu stojí generální převor a jeho rada, kteří sídlí v Římě. V českých zemích není ustanovena provincie z důvodu nedostatku počtu řeholníků, je zde však zřízena Českomoravská generální delegatura.

Karmelitánský oděv je hnědý se škapulířem¹²¹, který dle legendy darovala Panna Maria sv. Šimonu Stockovi.

Do českých zemí karmelitány pozval císař Karel IV., který pro ně založil klášter u kostela Panny Marie Sněžné v Praze (dnes patří řádu františkánů).

V České republice se karmelitánské konventy nacházejí v Praze 6 – Liboci, Kostelním Vydří u Dačic a v Olomouci – Hejčíně. V Kostelním Vydří je nejpočetnější komunita s noviciátem. Každý rok se zde koná velká kněžská pout', a to v den svátku Panny Marie Karmelské 16. 7. Karmelitáni u nás provozují Karmelitánské nakladatelství, které má v celé republice několik prodejen a vydává velké množství náboženské literatury.

2.1.3.11. Řád bosých karmelitánů (*OCD*)

Řád bosých karmelitánů byl založen reformou, která byla iniciována sv. Terezií z Avily a sv. Janem od Kříže – oba byli členové karmelitánského řádu a významní mystikové. Chtěli obnovit původní ideály – tedy návrat k prostému životu v chudobě a ústraní, věnovat se kontemplaci.

¹¹⁹ TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo: Miscellanea*. Praha: Leges, 2015, str. 157.

¹²⁰ Historie karmelitánů. In karmel.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <http://www.karmel.cz/index.php/rad-karmelitanu/4-historie>.

¹²¹ Škapulíř je posvěcená část oděvu řeholníků, která splývá z ramen dopředu přes prsa a dozadu přes lopatky. U karmelitánů jej nosí i terciáři, a to ve zmenšené podobě. Symbolizuje ochranu Panny Marie.

Reforma byla vcelku bolestivá a provázely ji neshody (sv. Jan od Kříže byl dokonce vězněn v Toledu). Nakonec došlo k rozdělení na dva samostatné řády papežem Klementem VIII. v roce 1593.¹²²

Do českých zemí přišli bosí karmelitáni na pozvání císaře Ferdinanda II. v 17. stol. Císař jim daroval kostel Panny Marie Vítězné (pojmenován jako upomínka na vítězství na Bílé hoře). Bratři zde vybudovali klášter, ve kterém byla v roce 1993 vytvořena nová živá komunita bratří, která je zde dodnes. Kostel je znám i v dalekém zahraničí, zejména ve Španělsku a v Jižní Americe, soškou Milostného Pražského Jezulátka, kterou ze španělských válek za osvobození od muslimského jha do Čech přivezla a řádu darovala paní Polyxena z Lobkowicz. Řád byl postižen josefínským rušením klášterů, kdy byl zrušen kompletně. Všechny kláštery bratří byly zabaveny a rozprodány a bratři museli ze země odejít. Návrat se od té doby nedařil a bratři se vrátili až po dlouhé době v roce 1993, když bosé karmelitány pozval pražský arcibiskup Miloslav Vlk a vyvázal kostel Panny Marie Vítězné v Karmelitské ulici z péče Maltézských rytířů. Dnes mají bratři opět navrácený kostel s klášterem „U Jezulátka“, dále klášter ve Slaném a nejnověji do roku 2020 klášter na Hradčanském náměstí, který obdrželi po odchodu ženské větve řádu – bosých karmelitek do jejich nového kláštera v Drastech u Prahy. V prvních dvou jmenovaných je komunita bratří, klášter na Hradčanském náměstí není obýván komunitou, ale je otevřen pro veřejnost. Je znám pod názvem „Fortna na Hradčanech“. Nabízí duchovní program sestávající například z duchovního doprovázení, je zde psychologická poradna, pořádají se zde různé kurzy a funguje zde klášterní kostel sv. Benedikta kde se slaví mše svaté.¹²³ Zajímavostí je, že v kostele je uchováno neporušené tělo ctihodné matky Marie Elekty od Ježíše, která byla zakladatelkou bosých karmelitek v Praze. V období komunistické totality byl v budově kláštera zřízen tajný hotel ÚV KSČ, kde bývali ubytovávaní prominentní zahraniční hosté.

2.1.3.12. Ostatní žebravé řády

Mezi ostatní žebravé řády patří například pauláni (provozují duchovní centrum ve Vranově u Brna), Hospitálský řád sv. Jana z Boha čili řád Milosrdných bratří, který ještě za první republiky

¹²² BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, II. svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2007, str. 201.

¹²³ Fortna na Hradčanech. In fortna.eu [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.fortna.eu/projednotlivce/>.

u nás vlastnil deset nemocnic, např. v Praze Na Františku (naproti Právnické fakultě) nebo na hlavní třídě v Novém Městě nad Metují. Jde o převážně laický řád, bratři skládají kromě tří obvyklých řeholních slibů i slib péče o nemocné, bratři provozují nemocnici ve Vizovicích, lékárny v Brně a Letovicích, mateřskou školu a společenský sál v Brně, participují na provozu Nemocnice Milosrdných bratří v Brně, sídlí v Brně. Také milosrdní bratři mají jistý menší počet kněží, které používají především pro svou vlastní duchovní správu a péči o nemocné ve svých nemocnicích a léčebnách dlouhodobě nemocných.

Mezi žebravé řády patří také servité, služebníci Panny Marie, kteří obnovili po roce 1990 svůj život v klášteře Nové Hrady. Do Josefa II. jim patřil v Praze kostel sv. Michala mezi Staroměstskou radnicí a Michalskou ulicí. Při jeho rekonstrukci kolem roku 1995 se účastnili církevní formy pohřbení kostí zemřelých v jeho podzemí.

2.1.4. Řády řeholních kleriků a školské řády

Tyto řády byly zakládány v 16. století. Některé z nich byly zakládány již na začátku století, ještě před vypuknutím protestantské církevní reformace, začínající Lutherovým vystoupením v saském Wittenberku na podzim 1517, a později pak v Curychu a v Ženevě, některé až souběžně s ním, jako součást vnitřní katolické reformace, církevní obnovy, jejímž vrcholným projevem byl tridentský koncil (1545–1563). Řády řeholních kleriků se zaměřovaly především na vzdělávání a osvětu, a na misii v Evropě i v zámoří.¹²⁴

2.1.4.1. Jezuité

Tento řád byl založen sv. Ignácem z Loyoly, když se jako voják po svém zranění ve válce obrátil a vykonal pouť do Svaté země. Celým názvem se nazývá v archaické české formě Tovaryšstvo Ježíšovo, na Slovensku a v zahraničí vůbec Společnost Ježíšova, což je dnešním dnům lépe odpovídající překlad názvu řádu, který platí od jejich počátku, a sice „Societas Jesu“ (členové za jménem používají zkratku *SJ*). Řád byl založen Ignácem a šesti jeho spolužáky z pařížské univerzity, když složili slavné sliby 15. srpna 1545¹²⁵ v kapli na *Montmartru*. Řád byl od počátku

¹²⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 204.

¹²⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Právní dějiny církví, Synagoga a církve v průběhu dějin. Praha: Leges, 2019, str. 208.

založen misijně, již jeden ze zakladatelů sv. František Xaverský zemřel na misi v Asii. Řád působil jako jeden z mála (významné bylo také působení františkánů) na misiích v Číně, kde od smrti sv. Františka Xaverského do roku 1800 působilo dokonce 920 misionářů.¹²⁶ Profesor Michal Tomášek v odborném časopise *Revue církevního práva* shrnuje úspěšné působení jezuitů v Číně takto: „*Působení jezuitů v Číně lze označit za do té doby nejmasovější a nejvýznamnější přítomnost Evropanů a evropské kultury. Nepřehlédnutelným důkazem významu jezuitů v Číně je nepochybně skutečnost, že tam někteří z nich působili i dlouho po zákazu křesťanství čínským císařem roku 1724 i po zákazu jezuitského řádu papežem z roku 1773. Poslední z nich působil v Pekingu až do roku 1813. Příčiny úspěchu jezuitů ve srovnání s neúspěchem jiných Evropanů uchytit se v Číně lze shrnout do dvou bodů. Předně se naučili čínskému jazyku a čínské kultuře a byli schopni s čínskými úřady jednat na patřičné intelektuální úrovni. Přesvědčili pochybovačné úředníky, že křesťanství má vlastně v Číně dlouhé tradice a respektovat ho je v duchu konfuciánského principu úcty k předkům. Dále pak dokázali nabídnout Číňanům takové vědecké poznatky, které je zaujaly, zejména v astronomii. Poznatky právní jim asi nenabízeli, ale Číňané by po nich nejspíše nesáhli. Právo totiž nepovažovali za vědu, ale za pouhý utilitární nástroj k řízení společnosti.*“¹²⁷ U jezuitů byl a dodnes je důraz kladen na vzdělání, a to především teologické. Mnoho členů řádu je uznávanými odborníky v oblasti teologie, ale také antropologie (např. objevitel opočlověka čínského prof. Pierre Teilhard de Chardin) nebo v biologii, a také publikují. Velice se zasloužil o obhajobu národních jazyků (u nás Bohuslav Balbín) a o boj za rovnoprávnost lidí, zejména indiánů, zejména vybudováním četných indiánských sociálních státeků zvaných redukce v Bolívii a Paraguayi.¹²⁸

Řád je v současnosti nejrozšířenějším mužským řádem ve světě, přestože byl v roce 1773 (na nátlak panovníků, kterým vadili jako horliví vychovatelé, zejména i v jejich rodinách, a pro své sociální působení v Mexiku a v jižní Americe), papežem zakázán a rozpuštěn a jeho působení až do roku 1815 znemožněno. Posledním jezuitským novicem v českém národě byl Josef Dobrovský,

¹²⁶ TOMÁŠEK, Michal. Jezuité v soukolí čínského práva. In: *Revue církevního práva* 4/20. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2020.

¹²⁷ TOMÁŠEK, Michal. Jezuité v soukolí čínského práva. In: *Revue církevního práva* 4/20. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2020.

¹²⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. *Právní dějiny církví, Synagoga a církve v průběhu dějin*. Praha: Leges, 2019, str. 224.

a řád byl u nás jako ve většině evropských i zámořských zemích znovu až po roce 1848 (nejprve v Bohosudově a po roce 1861 i v Praze v Ječné ulici, za kostelem sv. Ignáce z Loyoly). Jezuitou je i papež František, který byl v minulosti řádovým provinciálem v Argentíně a také je profesorem teologie. Členové se slavnými sliby skládají i čtvrtý slib, a to poslušnost papeži – slib papeži „uposlechnout vyslání, jak je to psáno v apoštolském listě a ve stanovách řádu.“¹²⁹ Jezuité jsou známí, jako poskytovatelé duchovních cvičení – tzv. *exercicií*, při kterých vychází z učení sepsaného sv. Ignácem v jeho knize *Duchovní cvičení*.

Základními organizačními jednotkami jsou řádové domy – kláštery (nazývané buď rezidence nebo koleje) – ty jsou podřízené představenému (rektor). Jednotlivé domy tvoří provincii v čele s provinciálem. Nejvyšší představený je generál řádu se sídlem v Římě, který je papežem jmenován doživotně. Zákonodárným orgánem je generální kongregace. Představení nejsou voleni, ale jsou zásadně jmenováni svými nadřízenými. Tovaryšstvo Ježíšovo je organizováno přísně centralisticky a někteří kanonisté zdůrazňují, že má polovojenský ráz. Což je velkou pomocí při jeho misijním poslání a významným prvkem přinášejícím ukázněnost v myšlení a jednání. Řád hrál před svým nešťastným zrušením v katolické církvi, naštěstí jen dočasným, což se ovšem nevědělo, významnou úlohu jako strážce pravověrnosti. Od své postupné obnovy v 19. století a úžasném početním rozšíření od počátku 20. století přenechal úlohu strážce pravověří jiným seskupením v církvi a sám je považován za nositele způsobu myšlení otevřeného novým myšlenkám.

2.1.4.2. Jezuité v českých zemích

V českých zemích se jezuité usadili nejdříve v původně dominikánském klášteře sv. Klimenta v Praze na Starém Městě – zde vybudovali kolej *Klementinum* – vedle *Karolina* se jednalo o druhou pražskou univerzitu. Jezuité učili na mnoha významných univerzitách (Praha, Olomouc, Vratislav) a také působili na nižších školách a gymnáziích. Důležitá je práce při rekatolizaci venkova. V období po bitvě na Bílé hoře probíhal spor o pražskou univerzitu mezi jezuitou a kardinálem Harrachem, kterého podporovaly staré řehole.¹³⁰ Kardinál nechtěl, aby řád

¹²⁹ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 85.

¹³⁰ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, 4. svazek, Řeholní klerikové (jezuité). Praha: Libri, 2012, str. 180.

získal monopolní postavení v oblasti vzdělání – spor byl vyřešen spojením Karolína a Klementina v Karlo-Ferdinandovu univerzitu roku 1654. Řád byl papežem zrušen v roce 1773 a znovu povolen v roce 1814. Jezuité přetrvali přes zákaz v Rusku, když carevna Kateřina nerespektovala papežský zákaz. Po obnovení působili jezuité v kláštorech a na poutních místech Svatém Hostýně a na Velehradě. Dnes patří do české provincie řeholní domy v Praze v Ječné ulici, Brně, Olomouci, Svatém Hostýně a Velehradě. V Kolíně řád provozuje exerciční centrum. V Děčíně křesťanskou základní školu *Nativity*. Noviciát je společný se slovenskou provincií ve městě Ružomberok. Na Velehradě jezuité provozují exerciční dům *Stojanov* a Stojanovo gymnázium Velehrad, nachází se zde kněžský domov *Marianum*.

2.1.4.3. Piaristé

Řád byl založen sv. Josefem Kalasantským roku 1597 v Římě. Latinským názvem zní jméno řádu *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*, tedy v překladu Řád chudobných řeholních kleriků Matky Boží zbožných škol – zkráceně jen Řád zbožných škol. Členové řádu užívají za jménem zkratku *SP*. Jak název napovídá, řád se zaměřuje především na zřizování, správu, výuku na školách, vzdělávání mládeže a misijní činnost (např. misijní základny v Kamerunu, na Filipínách, v Japonsku, Kanadě, Čechách, apoštolská činnost v Bělorusku.)¹³¹

Řád na českém území začal působit v době pobělohorské, kdy zřizoval školy pro děti především z nižších vrstev obyvatel a vedle jezuitů a kapucínů se podílel na rekatolizaci. Řád byl velmi oslaben v období vlády Josefa II., který jednostranně vyhlásil nezávislost provincií na Římu a velmi zasahoval do řádového života. Piaristické kláštery sice nebyly zabaveny, ale řád byl uveden do područí státu.¹³² Jedním z nejvýznamnějších středisek byla vždy Litomyšl a její slavná piaristická Filosofie. Velkou roli po celé 19. století hrál piaristický klášter, základní škola a gymnázium v Praze–Novém Městě v Panské ulici, jehož žákem byl Rainer Maria Rilke. „Od počátku 20. století doléhal na některá piaristická střediska světský duch a ten je příliš oslaboval.

¹³¹ Misijní základny piaristů. In piaristestraznice.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.piaristestraznice.cz/cz/rad-piaristu?1645722433>.

¹³² BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, III. svazek, Řeholní klerikové. Praha: Libri, 2008, str. 65.

Snad to byla nevyváženost mezi školskou činností, které se věnovali až příliš mnoho, a zeslabením pěstování duchovního života v komunitě, bez něhož je činnost řádu navenek jalová.“¹³³

Dále se řádu dotklo období po roce 1950 a Akci K. V této době byl řád zlikvidován. V jejich působišti – Strážnici (v okrese Hodonín u hranic se Slovenskem) nezůstal nakonec žádný člen řádu, a není nám známo, zda piaristé žili později v náhradních podzemních komunitách po soukromých bytech, rozptýleni po celé zemi, jak tomu bylo ve většině řádů v Československu. Vrátit se přeživší piaristé směli až po roce 1989.

V České republice dnes řád působí při farnosti Panny Marie Strážnice, posílený řeholníky z Polska. Existuje zde Českomoravská provincie řádu. Celkem existovalo na našem území 31 piaristických kolejí a rezidencí s různými typy škol.¹³⁴ V našem blízkém sousedství je hlavní centrum piaristů Trenčín, kde piaristé obnovili početný klášter a založili skvělé církevní gymnázium již v roce 1990. Takže v rámci federace bylo hledáno centrum všech československých piaristů právě tam.

2.1.5. Řeholní kongregace

Slovo kongregace má v církevním právu více významů.¹³⁵ Slovo kongregace má svůj původ v latinském „con“ – spolu a „grex“ – stáde. Obecně jde o církevní těleso složené z několika subjektů. Tento termín je používán v církvích evangelických ve smyslu sboru – tj. základní jednotky věřících sdružené v kostele nebo modlitebně. V anglosaském protestantském prostředí se používá termínu „congregation“ a v českém i slovenském evangelickém prostředí „sbor“, a jak evangelíci zdůrazňují, jde o místní společenství lidí, nikoli budovu (na rozdíl od Církve československé husitské). Další význam slova je užíván právě jako pojem řeholní kongregace, kterýžto má také své dva významy. Jednak jako sdružení většího počtu klášterů – např. u mnišských řádů (viz výše) – lze ji přirovnat k provincii v řádech žebavých nebo klerických. Druhý význam slova řeholní kongregace znamená typ řeholního institutu jiný, než je řeholní řád – tedy zvláštní

¹³³ Tento kritický postřeh je citací z přednášek prof. Jiřího Rajmunda Tretery v oborech Církevní právo a Právní dějiny církví.

¹³⁴ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, III. svazek, Řeholní klerikové. Praha: Libri, 2008, str. 69.

¹³⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011, str. 67, heslo „kongregace“.

druh řeholního institutu zasvěceného života. Dnes se toto označení používá fakticky a také v teorii. Platná právní úprava v Kodexu kanonického práva již nerozlišuje řeholní řády a řeholní kongregace. Řeholní kongregace se mimo jiné liší od řeholních řádů tím, že jsou historicky mladší – byly zakládány od 17. století. Dále se liší charakterem řeholních slibů. Mezi nejvýznamnější mužské řeholní kongregace v latinské církvi patří především:

- a) Redemptoristé
- b) Mariáni
- c) Misionáři obláti Panny Marie Neposkvrněné
- d) Kongregace sv. Františka Saleského – Salesiáni Dona Boska
- e) Misionáři saletini
- f) Salvatoriáni
- g) Pallotini
- h) Verbisté
- i) Petrini

2.1.5.1. Redemptoristé

Tato kongregace, celým názvem Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, byla založena v Itálii sv. Alfonsem Maria de Liguori v roce 1732. Zakladatel byl původem z Neapole a byl to šlechtic a advokát, který se obrátil poté, co poprvé vedl nějaký spor neúspěšně a pochopil, že je povolán ke kněžství.¹³⁶ Po vysvěcení začal plánovitě působit mezi těmi „nejjupštěnějšími dušemi“ – chudými a lidmi bez domova, pastevci v horách kolem Neapole a přistěhovalci. Aby mohl získat více lidí pro svou myšlenku služby mezi chudými, založil právě tuto kongregaci. Zakladatel se později stal biskupem v jedné z italských diecézí. Na rozšíření v Evropě měl vliv sv. Klement Maria Hofbauer-Dvořák, původem z Tasovic na Moravě, apoštol Varšavy a Vídně. V Americe přispěl k rozšíření sv. Jan Nepomuk Neumann, který se narodil v Prachaticích. Vystudoval teologii v Českých Budějovicích a v Praze, na kněze byl vysvěcen v Americe a po svém kněžském svěcení vstoupil k redemptoristům. Působil mezi přistěhovalci z Evropy do Ameriky, pro něž ve státě New

¹³⁶ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 1. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2016, str. 132.

York založil 200 škol. Je prvním světcem USA. Stal se biskupem ve Filadelfii v USA.¹³⁷ Členové kongregace užívají za jménem zkratku CSsR.

Kongregace je řízena generálním představeným, který má sídlo v Římě. Provincie je střední článkem v řízení v čele s provinciálem. Provincie se dělí na jednotlivé řeholní domy. V České republice má řád Pražskou provincii a řeholní domy na Svaté Hoře u Příbramě a v Tasovicích. V Praze se nachází tradiční redemptoristický kostel na Malé Straně v Nerudově ulici, zasvěcený sv. Kajetánovi a Panně Marii, Matce Ustavičné Pomoci, patronce redemptoristů, v němž v letech 1968–1974 požehnaně působil P. Jan Blesík CSsR, slavný kazatel a vězeň svědomí (byl komunisty žalářován 11 let). Ve Vídni je pro Čechy velice důležitý redemptoristický klášter a kostel Maria am Gestade, a to nejen proto, že je tam pohřben sv. Klement Maria Hofbauer-Dvořák, ale že se tam každou neděli slouží také česká mše a je při kostele vytvořeno české katolické sdružení, zpravidla pod vedením některého českého redemptoristy.

2.1.5.2. Mariáni

Tato kongregace je spojena především s Polskem, kde byla i založena. Zakladatelem je Stanisław Papczyński (1631-1701). Kongregaci založil s myšlenkou obnovit víru a mravnost v národě.¹³⁸ Zpočátku bratří pomáhali ve farnostech formou exercicií a pomocí kněžím ve správě farnosti. Zakládali kláštery a školy. Kongregace téměř zanikla během napoleonských válek. Později byla obnovena a v roce 1910 papež Pius X. potvrdil nové stanovy kongregace. Dnes je velmi rozšířena a má i misie v Africe (Rwanda, Kamerun). V České republice je Vikariát při farnosti u kostela Stětí sv. Jana Křtitele v Praze – Hostivaři. Dále má kongregace řeholní domy v Brumově-Bylnici a na Hrádku u Vlašimě.

Řeholní domy jsou sdruženy do provinciálních vikariátů, dále do generálních vikariátů, dále stojí viceprovincie a provincie. Nejvyšším článkem je generální představený, který má sídlo v Římě.

¹³⁷ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. *Církevní právo*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 204.

¹³⁸ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. *Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 90.

2.1.5.3. Misionáři obláti Panny Marie Neposkvrněné

Kongregace byla založena ve Francii, a to z podobných pohnutek, jako kongregace mariánů v Polsku, avšak o století později. Bylo to po období po napoleonských válkách, které měly mimo jiné důsledky v bídném duchovním stavu obyvatel. Kněz *Charles Joseph Eugène de Mazenod* (1782-1861) chtěl obnovit katolickou církev a také morální stav obyvatel v době, kdy se Francie vzpamatovávala z důsledků revoluce a napoleonských válek.¹³⁹ Obláti (jak se zkráceně říká členům kongregace) se rozšířili po celém světě. Do Československa přišli za první republiky z Německa – působili především v pohraničí, kde byl nedostatek německy mluvících kněží. Po válce museli německy mluvící obláti stát opustit v rámci odsunu německých občanů a za komunistického režimu byl u nás zrušen i noviciát. Dnes kongregace patří mezi menší a je zaměřena především misijně. Působí zde Středoevropská provincie, která je na území České republiky, Německa a Rakouska. V České republice jsou komunity oblátů v Plasech a Táboře-Klokotech.

Nad provinciemi je v organizační struktuře generální dům v Římě – v něm sídlí generální představený s asistenty z celého světa.¹⁴⁰

2.1.5.4. Společnost sv. Františka Saleského – Salesiáni Dona Boska

Společnost, která je ve skutečnosti kongregací byla založena sv. Janem Boskem (1815-1888), který působil jako kněz v Itálii. Sv. Jan Bosko (také nazývaný Don Bosko) začal svou činnost tím, že se staral především o chudé a opuštěné chlapce. Institut založil v roce 1859, jeho stanovy byly schváleny papežem Piem IX. v roce 1874. Patronem zvolil sv. Františka Saleského (známý především pro jeho spis *Philothea neboli Úvod do zbožného života*), který ovšem žil úplně jindy, v letech 1567-1622 a nemá se Společností sv. Františka Saleského vlastně nic společného.

Kongregace se již za života Dona Boska rozšířila po celém světě. Hlavní rozvoj nastal ve 20. století. V České republice začali salesiáni působit nejdříve ve Fryštáku na Moravě pod vedením P. Ignáce Stuchlého. Tvrdá likvidace všech salesiánů přišla za komunistické totality (přesto činnost

¹³⁹ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2018, str. 31.

¹⁴⁰ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 94.

kongregace nezanikla zcela, neboť působila v náhradních strukturách v podzemní církvi). Salesiánem byl také Štěpán kardinál Trochta, biskup litoměřický. Po velikém boji o vydání zákona na vrácení klášterů v roce 1990, který vedle předsedy Konference vyšších řeholních představených Dominika Duky OP vybojoval i jeho úzký spolupracovník a místopředseda konference a již od dob podzemní církve provinciál salesiánů P. Ladislav Vik SDB, byly také salesiánům vráceny budovy, které bylo třeba rekonstruovat. Kongregace se v České republice velmi rozvíjí – v roce 2021 měla stejný počet členů (116), jako řád premonstrátů.¹⁴¹ V roce 1990 byl dokonce nejpočetnějším v ČSFR, neboť měl 211 členů.¹⁴² Řeholní domy má kongregace v Brně-Lišni, Brně-Žabovřeskách, Českých Budějovicích, Fryštáku, Ostravě, Pardubicích, Plzni, Praze-Kobylisích, Praze-*Jabok*, Prostějově, Sebranicích, Teplicích a Zlíně – přičemž *Jabok* je vyšší odborná škola, při které komunita sídlí. Dále v různých místech kongregace provozuje střediska pro mládež a vzdělávací instituce (Brno-Líšeň, Brno-Žabovřesky, České Budějovice, Kroměříž, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Praha-Kobylisy, Prostějov, Rumburk, Teplice, Zlín).

Organizačně se kongregace dělí na řeholní domy, což je kanonický název pro komunitu. Jednotlivé domy spravuje ředitel, jeho zástupcem je prefekt.¹⁴³ Jednotlivé domy tvoří provincie, dříve nazývané inspektoráty v čele s inspektorem, dnes provinciálem, který je volen na dobu 6 let. Provincie jsou samozřejmě zakládány rozhodnutím vedení v Římě a provinciálové, dříve inspektoři, jsou nejvyšším představeným potvrzováni. V čele celé kongregace stojí generální představený, nazývaný hlavní rektor a generální shromáždění, kteří sídlí v Římě.

Členové kongregace používají za jménem zkratku *SDB*.

2.1.5.5. Misionáři saletini

Celým názvem se tato kongregace nazývá Kongregace misionářů Matky Boží z La Saletty, členové užívají za jménem zkratku *MS*. Kongregace byla založena v důsledku zjevení Panny Marie na hoře v *La Salette* ve Francii (diecéze *Grenoble*). Biskup *de Bruillard* (1765-1860) povolal nejprve pět kněží, aby hlásali Boží slovo a pomáhali poutníkům, kteří do *La Saletty* putovali. Ti se

¹⁴¹ KONFERENCE VYŠŠÍCH ŘEHOVNÍCH PŘEDSTAVENÝCH MUŽSKÝCH ŘEHOVÍ V ČESKÉ REPUBLICE: Rejstřík mužských řeholních institutů v ČR. 1. Praha, 2022, 52 s.

¹⁴² TRETERA, Jiří Rajmund. Církev a právo: Miscellanea. Praha: Leges, 2015, str. 99.

¹⁴³ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2018, str. 107.

potom rozhodli žít v řeholi a roku 1858 složili řeholní sliby.¹⁴⁴ Kongregace dostala papežské schválení v roce 1879, jde tedy o jednu z nejmladších řeholních kongregací. Na území České republiky proto přišli až relativně nedávno, v roce 1995. Záměr kongregace v České republice je obnovit poutní místo Matky Boží – Královny hor v Bozkově u Semil. V České republice je dle poslední statistiky 5 členů kongregace, kteří působí ve třech farnostech: Bozkov u Semil, Železný Brod a Mělník. Společenství patří do polské provincie.

Organizační struktura kongregace se skládá ze základní jednotky, kterou je Dům společenství¹⁴⁵ v čele s představeným. Jednotlivá společenství tvoří provincie v čele s provinciálem. V čele celé kongregace je generál a jeho rada, kteří sídlí v Římě.

2.1.5.6. Salvatoriáni

Plný název Společnost Božského Spasitele. Byla založena v Římě Janem Křtitelem Jordanem (řeholním jménem František Maria z Kříže) v roce 1881. Opět jde o mladou kongregaci. Hlavní činností kongregace je apoštolát, ke kterému se zavazují čtvrtým řeholním slibem. Zpočátku členům nebyla svěřena zvláštní oblast působnosti, ale byl jim svěřen úkol neustávat v apoštolské horlivosti.¹⁴⁶ Členové za jménem užívají zkratku *SDS* (*Societas Divini Salvatoris*).

Salvatoriáni přišli na území České republiky již za Rakousko-Uherské monarchie. Poprvé v roce 1895 do Valašského Meziříčí. Postupně zakládali další řeholní domy (které se nazývají koleje) v Krnově, Brně, Vranově u Brna, Prostějově a Praze.¹⁴⁷ Nejdříve byli někteří bratři pronásledováni Gestapem (např. vyhnání z Prahy-Lhotky) a dále všichni bratři byli pronásledováni komunistickým režimem. Po roce 1990 se salvatoriáni vrátili do Prostějova, kde je dnes jejich kolej a zároveň sídlo fundace. Po roce 1990 bylo v Prostějově sídlo provincie, která byla po roce 2000 zrušena a stala se fundací polské provincie. Větší část kněží v kongregaci je dnes původem

¹⁴⁴ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2018, str. 98.

¹⁴⁵ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 99.

¹⁴⁶ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2018, str. 187.

¹⁴⁷ Řeholní domy salvatoriánů. In salvatoriani.eu [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.salvatoriani.eu/o-nas/>.

z Polska. Farnost v Jeseníku, která byla kongregaci po roce 1990 svěřena, byla v roce 2012 předána zpět ostravsko-opavské diecézi. Od roku 2012 v ní působí světší kněží.

Organizačně se řád skládá z jednotlivých kolejí, které tvoří provincii. Generál kongregace má sídlo v Římě.

2.1.5.7. Pallotini

Kongregace byla založena sv. Vincencem Pallottim v roce 1835 v Itálii. Oficiální název zní Společnost katolického apoštolátu (*Societas Apostolatus Catholici*, členové za jménem užívají zkratku *SAC*). Jde o mladou kongregaci, která se věnuje především péči o nejpotřebnější; pomáhá dětem, mládeži, starším lidem, osamělým matkám, narkomanům. Zřizuje školy, nemocnice a jiné ústavy. Je misijně činná. V České republice začal řád působit na pozvání kardinála Miroslava Vlka v roce 2002, když převzali duchovní správu o poutní místo ve Staré Boleslavi. Dále působí ve farnosti Fulnek. Později se ze Staré Boleslavi přesunuli do farnosti v obci Jámy u Nového Města na Moravě, kde mají svoji komunitu dodnes.¹⁴⁸

Organizačně se jednotlivé řeholní domy sdružují do provincií. Nejvyšším představeným je generál kongregace sídlící v Římě.

2.1.5.8. Verbisté

Celým názvem Společnost Božího Slova (latinsky *Societas Verbi Divini*, členové za jménem užívají zkratku *SVD*). Kongregaci založil sv. Arnold Janssen v Nizozemsku v roce 1875. Opět jde o mladou kongregaci, která se zabývá především apoštolátem; angažuje se v misiích, médiích, pomoci lidem na okraji společnosti. V České republice patří institut pod slovenskou provincii a členové spravují několik farností. Sídlo českého distriktu je v Novém Hrozenkově u Vsetína.¹⁴⁹

Generální představený sídlí v Římě. Řád se člení na provincie, které zahrnují jednotlivé řeholní domy.

¹⁴⁸ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2018, str. 75.

¹⁴⁹ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 206.

Řád má dvě ženské větve, a to „modré sestry“ (SSpS) – misijní větev a „růžové sestry“ (SSpSAP) – sestry žijící v papežské klauzuře. Pojmenování se odvozuje od barvy hábitu. Růžové sestry provozují ve svých klášterech nepřetržitou adoraci Nejsvětější svátosti 24 hodin denně. Mají komunitu mimo jiné v Polsku a na Slovensku (Služobnice Ducha Svätého ustavičnej poklony s klášterem v Nitře).

2.1.6. Řeholní kongregace diecézního práva

2.1.6.1. Petrini

Jde o kongregaci diecézního práva. Znamená to, že kongregace je podřízena diecéznímu biskupovi, kterým je biskup českobudějovický. Kongregace byla založena v českobudějovické diecézi knězem Václavem Klementem Petrem (1856-1901). Kongregaci schválil biskup českobudějovický, kterým byl v té době M. J. Říha (schválení se nedochovalo a je možné, že bylo pouze ústní). Doloženo je však písemné schválení z roku 1914 biskupa J. A. Hůlky.¹⁵⁰ Činnost kongregace spočívá především v duchovní správě. Kongregace se řídí řeholí sv. Benedikta s vlastními stanovami.¹⁵¹

Organizační struktura je odlišná od jiných kongregací tím, že jde o ryze českou kongregaci diecézního práva; generální představený a generální rada sídlí v Českých Budějovicích. Další řeholní dům má kongregace v Písku, kde spravuje i některé okolní farnosti.

2.1.7. Společnosti apoštolského života

2.1.7.1. Kněžské bratrstvo sv. Petra

Jedná se o mužskou společnost apoštolského života, která sdružuje kněze, kteří se drží celebrování mší svatých v tradičním latinském obřadu podle misálu z roku 1962. Společnost byla založena v roce 1988 oddělením od Kněžského bratrstva sv. Pia X. poté, co byli exkomunikováni jeho někteří představení v čele s Mons. Marcelem *Lefebvrem*. Vzhledem ke skutečnosti, že se nejedná o institut zasvěceného života, neskládají jeho členové řeholní sliby (viz výše). Jde o společnost papežského práva, která byla založena s papežským schválením a členové jsou

¹⁵⁰ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2018, str. 203.

¹⁵¹ BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2018, str. 199.

podřízení papeži. Semináře bratrstva se nachází v Bavorsku, v mariánském poutním místě *Wigratzbadu* a v USA, ve městě *Denton*. Dle statistiky společnosti měla ke konci roku 2021 celosvětově celkem 526 členů (kněží, jáhnů a seminaristů).¹⁵²

V čele bratrstva je generální představený, dále má bratrstvo jednu provincii (severoamerickou), v jejímž čele je provinciál a tři distrikty (německy mluvící, francouzský a distrikt Oceánie), v jejichž čele stojí superior.

Generalát bratrstva se nachází ve *Fribourgu* (Švýcarsko). V České republice bratrstvo působí ve farnosti Římov v diecézi Českobudějovické.

¹⁵² Statistika počtu členů FSSP. In fssp.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://fssp.cz/informace-o-nas/>.

2.2. Ženská společenství evangelních rad – právněhistorický vývoj a organizace

2.2.1. Kontemplativní řeholní instituty – mnišky

Tyto řeholní instituty se vyznačují tím, že se sestry (nazývané mnišky) věnují modlitbě a rozjímání o pravdách víry v klášteře – kontemplaci. Řády nejsou centralizované, ale mají autonomii. Kláštery mohou být svěřeny dohledu diecézního biskupa nebo vyššímu řeholnímu představenému mužské větve konkrétního řádu. Ke skutečnosti výkonu řídicí moci osobami se svátostí svěcení se podrobněji vyjadřuje prof. Antonín Ignác Hrdina v odborném vědeckém časopise *Revue církevního práva*: „*neemancipované*‘ *kanonické právo totiž přiznává řídicí, čili jurisdikční, moc (potestas regiminis) ve vlastním smyslu slova pouze osobám, které přijaly svátost svěcení – tedy mužům (viz kán. 129 § 1). To jistě neznamená, že by tím byla právně (skutečnost může být různá) narušena spravedlivá samostatnost (iusta autonomia) těchto domů co do života a řízení (viz kán. 586 § 1), kterou právo přiznává vůbec všem společností zasvěceného života a kterou jsou ordináři podle § 2 téhož kánonu povinni respektovat a dokonce ji chránit. Každé vměšování tzv. vnější autority (auctoritas externa) do vnitřních záležitostí kláštera – přirozeně s výjimkou Apoštolského stolce – je tedy nejen zásadně škodlivé, nýbrž i nezákonné.*“¹⁵³ V čele kláštera stojí matka, nazývaná abatyše (z latinského *abbatissa*)¹⁵⁴, jedná se o vyšší řeholní představenou. Je protějškem k opatovi (stejný latinský kořen: *abbas*). Někdy může být v čele kláštera převorka (např. dominikánky).

Řády mnišek zahrnují i některé protějšky mužských řádů, které nejsou mnišskými (např. dominikánky).¹⁵⁵ Mezi řády mnišek s kláštery na území České republiky patří následující:

- a) Cisterciáčky
- b) Dominikánky mnišky
- c) Karmelitky a Bosé karmelitky
- d) Klarisky
- e) Klarisky kapucínky

¹⁵³ HRDINA, Ignác Antonín. Méně známé téma: řeholní kanovnice. In: *Revue církevního práva* 1/21. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021.

¹⁵⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011, str. 15, heslo „abatyše“.

¹⁵⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011, str. 83, heslo „mnišky“.

- f) Premonstrátky (řeholní kanovnice)
- g) Trapistky
- h) Vizitantky

2.2.1.1. Cisterciačky

Řád sester cisterciaček byl založen, stejně jako mužská větev řádu, ve Francii ve 12. století. Na území českých zemí přišly o století později, když založily klášter v Oslavanech u Brna. Druhým klášterem byl klášter *Porta Coeli* (Brána nebes), který se nachází v Předklášteří u Tišnova. Byl založen královnou Konstancí v roce 1233. Královna Konstancie byla vdovou po králi Přemyslu Otakarovi I.¹⁵⁶ Za vlády Josefa II. byly všechny ženské a většina mužských cisterciáckých klášterů zrušena. V 20. století byl klášter *Porta Coeli* obnoven, a udržoval tradiční styk se sesterským klášterem Maria Zvezda v Horní Lužici, takže měl též sestry lužickosrbské národnosti. Byl násilně zlikvidován za totality (neříkáme „zrušen“, jelikož světská moc nemá právo žádný klášter zrušit a komunistická diktatura nikdy nevydala právní nebo správní dokument, kterým by některý klášter zrušila). Po roce 1989 je klášter opět obýván komunitou sester a je to jediný klášter Řádu sester cisterciaček na našem území.

Sestry skládají (stejně jako cisterciáci) čtvrtý řeholní slib *stabilitas loci* – doživotní setrvání na jednom místě. Řád se řídí řeholí sv. Benedikta.

Organizační struktura řádu sestává ze samostatných klášterů v čele s abatyší. Její pomocnicí nebo případně zástupkyní je převorka.¹⁵⁷ Všechny cisterciácké kláštery na určitém území (ženské i mužské) tvoří kongregace, které spravuje vybraný opat. Nejvyšším stupněm vedení je generální opat, který sídlí v Římě. Generální kapitula – tedy shromáždění všech opatů řádu – se koná každých pět let v Římě.

¹⁵⁶ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 132.

¹⁵⁷ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 132.

2.2.1.2. Dominikánky mnišky

Mnišky kazatelského řádu založil již sv. Dominik. První klášter založil sv. Dominik v *Prouille* v jižní Francii roku 1206. Do Čech řád přišel roku 1239. Sídlily v klášteře sv. Anny v Praze-Starém Městě na Anenském náměstí, který byl husity ušetřen (vypráví se, že jeho představená byla Žižkova teta), avšak byl zrušen za vlády Josefa II.¹⁵⁸

Dnes existují na území České republiky dvě komunity sester dominikánek mnišek. První je v Praze – Lysolajích. Byla založena provinciálem Dominikem Dukou OP v roce 1985 v podzemí (v soukromém domku na Spořilově). Do Lysolaj se sestry přestěhovaly roku 1990 a nabraly nové členky. Přišla i představená z Polska z kláštera mnišek Święta Anna, která byla převorkou asi deset let. K původně soukromému domu získanému novicmistrem v podzemí P. Metodějem Habáněm OP a v němž tajně přebývala v 80. letech část mužského pražského tajného okružního konventu dominikánů, byl pro sestry mnišky přistaven v 90. letech nový malý kostel zasvěcený Panně Marii Ochránkyni Kazatelského řádu, který slouží sestrám i veřejnosti z Lysolaj, kde není žádný jiný kostel. Podle stanov se v klášterním kostele musí sloužit mše svatá denně. Slouží ji na žádost převorky především dominikánští kněží z konventu sv. Jiljí. Vzhledem ke klauzuru musí klášter mít zahradu.

Další, o něco starší mnišská komunita dominikánek, žije v současné době v Uherském Brodě. Byla založena roku 1948 tehdejším dominikánským provinciálem a přežila komunismus v různých koncentračních táborech – později zvanými charitní domovy v pohraničí, naposledy na Moravci. Od roku 1990 přebývala v budově mužského dominikánského kláštera ve Znojmě (znojemský mužský klášter dominikánů se tehdy usídlil na protilehlé faře) a má stále otevřený noviciát pro nové členky. V roce 2020 se mnišky přestěhovaly do dosud mužského kláštera dominikánů v Uherském Brodě, zatímco bratři z Uherského Brodu byli přeloženi – asignováni do Olomouce, Prahy a jiných mužských konventů. Jeden z bratří slouží v tomto klášteře denně mše svatá, pro mnišky i veřejnost.

Kláštéry mnišek Kazatelského řádu jsou autonomní. A některé mají papežskou klauzuru. Tu získaly oba kláštéry v českých zemích. V čele stojí převorka. Kláštéry jsou podřízeny

¹⁵⁸ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 124.

pravomoci generálního magistra Řádu bratří kazatelů – dominikánů. V jednotlivých zemích mohou podléhat pravomoci provinciála dominikánů nebo výjimečně diecézního biskupa.

Vedle dominikánek mnišek působí v České republice i Česká kongregace sester dominikánek, která má svou generální představenou v Brně. Byla založena za Rakouska ve svobodnějším poměrech, které nastaly po roce 1870. Ani tehdy rakouský stát, katolický pouze na vnějšek, nepřipustil obnovu mnišek, zlikvidovaných v celém Předlitavsku Josefem II., a tak v alpských zemích vznikla myšlenka místo toho založit ženskou kongregaci s dominikánskou spiritualitou, ale se školským zaměřením, která byla rakouskými státními úřady připuštěna. První, dosti početná komunita, byla založena v Olomouci-Řepčíně. Od české kongregace se v roce 1942 oddělila slovenská.

Od počátku 50. let byly české sestry v počtu několika set v koncentračním táboře v Broumově. Nesměly se stýkat s veřejností a přijímat novicky. Pracovaly pod stálým dohledem v textilní továrně. V té době se rozvinula i jistá jejich přichylnost ke kontemplativnímu životu, když nesměly působit na veřejnosti, ale mohly se modlit všechny hory bohoslužby hodin a měly pod vedením přiděleného kněze denně mši svatou. Byly až do konce roku 1989 pod dozorem stále přítomného zástupce StB, který nepovoloval jejich styk s vnějším světem.

Kongregační sestry žijí méně přísným kontemplativním životem. Na rozdíl od mnišek, které mají povinnost denně se modlit za zdar činnosti konkrétních bratří dominikánů i za všechny, kdo o to požádají, působí kongregační sestry apoštolsky mezi mládeží – provozují střední odbornou školu v Bojkovicích, z poloviny internátní, z poloviny pro dívky dojíždějící z okolí. V Praze mají ve dvou restituovaných domech v Černé ulici na Novém Městě katolický domov mládeže asi pro osmdesát dívek, které studují na okolních středních školách. Komunity se nacházejí Brně v ulici Na Veveří, kde je jejich generalát, v Praze, v Bojkovicích, v Olomouci, Jablonném v Podještědí, v Plzni, a ve Střelcích u Brna, kde mají velký domov seniorů. Ve vztahu k dominikánskému řádu mají volnější vztah než mnišky. Jejich stanovy schválené Apoštolským stolcem hovoří o agregaci k dominikánům.

2.2.1.3. Karmelitky a Bosé karmelitky

Řády byly založeny ze společenství zbožných žen, které chtěly žít podle řehole Řádu karmelitánů. V roce 1452 za pontifikátu papeže Mikuláše V. byl řád oficiálně schválen církví a

duchovně svěřen do péče představených Řádu karmelitánů.¹⁵⁹ K rozdělení řádu na karmelitány a bosé karmelitány došlo v 16. století úsilím sv. Terezie od Ježíše a sv. Jana od Kříže, kteří usilovali o návrat k přísnému životu dle původní řehole. Řád bosých karmelitek byl v českých zemích historicky dříve. Kláštery byly zakládány po třicetileté válce. Klášter se nacházel u kostela sv. Josefa na Hradčanech, později byl přesunut ke kostelu sv. Benedikta na Hradčanském náměstí, o jehož historii bylo pojednáno výše. Po roce 1989 se do něj sestry opět vrátily, od roku 2020 stavějí a obývají nově budovaný klášter v Drastech u Prahy. Druhý klášter bosých karmelitek na našem území se nachází v Dačicích.

Další komunity karmelitek z karmelitánské řádové rodiny se nacházejí ve Štípě u Zlína a Praze-Košířích.

2.2.1.4. Klarisky

Jak již bylo řečeno výše, řád byl založen sv. Klárou z Assisi, která jej založila společně se sv. Františkem roku 1212. Řeholi napsala přímo sv. Klára. Potvrzena byla v roce 1253, dva dny před smrtí sv. Kláry.¹⁶⁰ Jde o nejpřísnější (především kontemplaci zasvěcený) klášter františkánek.

Na českém území byl založen první klášter klarisek díky sv. Anežce Přemyslovně, která jej založila Na Františku jako dvojklášter pro klarisky a minority. Sv. Anežka do řádu klarisek sama vstoupila a stala se abatyší. V době založení bylo běžné, že se budovaly ženské a mužské kláštery společně, protože klerici z mužského kláštera měli na starost duchovní správu ženského kláštera. Dnes se klášter klarisek v České republice nachází v Brně – Soběšicích.

Organizačně je řád členěn na jednotlivé samostatné kláštery, v jejichž čele stojí abatyše. Kláštery mohou se souhlasem Apoštolského stolce vytvářet federace, pokud tak uznají za vhodné.

¹⁵⁹ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 136.

¹⁶⁰ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 117.

2.2.1.5. Klarisky – kapucínky

Řád klarisek – kapucínek byl založen v Itálii na základě řehole sv. Kláry v 16. století. Jde o ženskou větev řádu kapucínů. Jde o kontemplativní řád, mnišky žijí v papežské klauzuře.

V čele právně samostatných klášterů stojí abatyše. V České republice se nachází klášter klarisek – kapucínek ve Šternberku. Duchovní péče o něj je svěřena Řádu menších bratří kapucínů. Společenství je členem Středoevropské asociace klášterů klarisek – kapucínek *Mater ecclesiae*. V této asociaci je dále 6 klášterů z Polska, 1 klášter z Itálie, 1 klášter ze Slovenska.¹⁶¹

2.2.1.6. Premonstrátky – Doksany (Litoměřická diecéze)

Klášter v Doksanech blízko Roudnice nad Labem je jediným kontemplativním klášterem premonstrátek-kanovnic. Je to docela odlišná komunita než ve Svatém Kopečku u Olomouce, kde je komunita Kongregace sester premonstrátek – ta je zaměřená svojí činností navenek a rozjímavý život spojuje s apoštolskou činností – provozuje domovy s pečovatelskými službami.

Premonstrátky v Doksanech jsou tzv. řeholní kanovnice, zcela nově založené od josefínských dob a jediné na našem území. Pro řeholní kanovnice byl až do 11. století charakteristický společný život bez slibů.¹⁶² Profesor Hrdina dodává, že: „*posláním kanovnic bylo především (obdobně jako u kanovníků) slavení tzv. velkého officia (officium majus), čemuž zpravidla odpovídal i jejich chórový oděv (rocheta, kappa a almuce)*“.¹⁶³ I dnes je důraz kladen především na společné chórové modlitby a slavení mši svatých – to platí jak pro kanovnice, tak pro kanovníky.

2.2.1.7. Trapistky

Sestry cisterciáckého řádu přísnější observance (trapistky) sídlí v nově postaveném Klášteře Naší Paní nad Vltavou nedaleko Neveklova u Prahy, pod patronátem mužského opatství trapistů v Novém Dvoře (viz výše). Klášter byl dokončen v roce 2011. V roce 2018 bylo zdejší převorství povýšeno na opatství; od té doby je v čele kláštera abatyše. Sestry skládají slib *stabilitas*

¹⁶¹ O asociaci klarisek. In kapucínky.kapucini.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.kapucinky.kapucini.cz/>.

¹⁶² HRDINA, Ignác Antonín. Méně známé téma: řeholní kanovnice. In: Revue církevního práva 1/21. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021.

¹⁶³ HRDINA, Ignác Antonín. Méně známé téma: řeholní kanovnice. In: Revue církevního práva 1/21. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021.

loci. Komunita se vyznačuje kontemplativním životem a dodržuje podobné přísné observance jako trapisté.

2.2.1.8. Vizitantky

Celým názvem Řád Navštívení Panny Marie. Založen byl sv. Františkem Saleským. Ideou pro založení byla představa řádu, který by přijímal kromě mladých a zdravých kandidátek i ty starší a tělesně slabší.¹⁶⁴ Řád se šířil dosti rychle – krátce po založení měl v Evropě přes 80 klášterů a ve světě jich má mnoho dodnes. Na území České republiky se však dnes nevyskytuje, neboť poslední dvě žijící sestry byly podřízeny na základě rozhodnutí římské Kongregace pro Instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života provinční představené České provincie milosrdných sester svatého Kříže, která byla dekretem ze dne 27. 2. 2021 jmenována jejich papežskou komisařkou.¹⁶⁵

2.2.2. Ostatní centralizované ženské řeholní instituty

U centralizovaných řeholních institutů platí, že jednotlivé komunity – kláštery jsou zpravidla soustředěny do provincií. V čele provincií stojí vyšší řeholní představená – zpravidla provinciálka. Celkem k těmto řeholním institutům patří většina řeholnic v České republice a to přibližně 800 k roku 2022.¹⁶⁶

K institutům s vyšší řeholní představenou v České republice patří alžbětky, boromejky, cyrilometodějky, kongregační dominikánky, františkánky nejrůznějších typů a ve velkém množství kongregací na sobě nezávislých, kongregační premonstrátky, salesiánky, sestry Ježíšovy a voršílky.

¹⁶⁴ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 143.

¹⁶⁵ Jmenování papežské komisařky řádu vizitantek. In rehole.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.rehole.cz/cs/novinky/2021-10-završení-cinnosti-radu-navstiveni-panny-marie-v-cr>.

¹⁶⁶ KONFERENCE VYŠŠÍCH ŘEHOLNÍCH PŘEDSTAVENÝCH MUŽSKÝCH ŘEHOLÍ V ČESKÉ REPUBLICE: Rejstřík mužských řeholních institutů v ČR. 1. Praha, 2022.

K institutům s vyšší řeholní představenou mimo Českou republiku patří dominikánky rozjímavé sestry, františkánky misijní Nejsvětějšího Srdce, jeruzalémské sestry, karmelitánky Naší Paní, karmelitky, paulínky, sestry Matky Terezy a františkánky rafaelky.

2.2.3. Sekulární instituty zasvěceného života

Mezi ženské sekulární instituty zasvěceného života patří v českých zemích Dílo blažené Zdislavy – to patří do dominikánské rodiny, a dále v několika střediscích působí Schönstattské sestry Mariiny.¹⁶⁷

2.2.4. Společnosti apoštolského života

V České republice působí několik komunit ženské společnosti s názvem Společnost dcer křesťanské lásky sv. Vincence de Paul – vincentky. Tato společnost se zabývá především péčí o potřebné, v Kroměříži provozuje soukromou nemocnici. Další komunity jsou např. ve Staré Boleslavi, Hradci Králové, v charitním domově v Přepychách a Brně-Lesné.¹⁶⁸

¹⁶⁷ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. *Církevní právo*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 207. Jedná se např. o střediska v Rokoli u Nového Města nad Metují, Praze 5 – Smíchově, Hradci Králové a ve Dvoře Králové nad Labem.

¹⁶⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj. *Církevní právo*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, str. 207.

Závěr

Cílem této práce bylo charakterizovat základní principy řeholního práva v latinské církvi podle platné právní úpravy v Kodexu kanonického práva z roku 1983 a samozřejmě i v zákonech, které ho pozměňují a doplňují. Dále bylo cílem podat základní přehled o společenstvích evangelních rad, které mají význam z hlediska české historie i současnosti.

Obor kanonického práva je v současnosti na vzestupu na celém světě, a to zejména díky posledním třem papežům, kteří svým zákonodárstvím podstatně pozměnili a doplnili dosavadní Kodex kanonického práva jak novelizacemi celých jeho částí, tak i vydáním řady mimokodexových celocírkevních zákonů. Přispěli rovněž svými teologicky zaměřenými listy k hlubšímu pochopení kanonického práva ve všech jeho odvětvích, včetně práva řeholního. Vždyť kanonické právo vychází z teologie a je s ní úzce provázáno. Mimořádným způsobem kanonické právo rozšiřuje a nové pojetí mu vkládá současný papež František od svého nástupu do úřadu v roce 2013.

Rozvoji kanonického práva na území českých zemí a Slovenska napomáhá jako určitý kontrast skutečnost, že se tento obor před rokem 1990 směl vyučovat v omezené míře pouze na bohosloveckých fakultách v Litoměřicích a v Bratislavě a z výuky na právnických fakultách v Praze i v Bratislavě byl vyloučen úplně, stejně jako na brněnské právnické fakultě, obnovené v roce 1969. Řeholím bylo tvrdým způsobem zabraňováno oficiálně působit a tato právní materie kanonického práva i řeholního práva jako jeho odvětví zůstala v našich zemích vyučována v rámci bytových seminářů a tajně fungujících podzemních učilišť. Mnoho literatury o řeholních řádech v naší zemi i na Slovensku zpracovává tuto materii především z hlediska historického, méně z hlediska teologického či právního. Musíme proto především studovat zahraniční literaturu a vycházet ze znalostí a zkušeností členů řeholních řádů, u nichž lze předpokládat, že materii chápou lépe a hlouběji z osobních zkušeností a znalosti řeholní teologie a řeholního kanonického práva, zejména stanovy svých vlastních společenství i jejich uplatňování v praxi.

Tato práce vedle přihlédnutí k historickým základům měla za cíl otevřít především současné otázky kanonickoprávní a otázky vnitřního fungování těchto řádů. Je třeba zdůraznit, že vývoj v tomto oboru je velmi dynamický; řeholní řády vznikají, mění se a občas i zanikají. Jednotlivé řeholní provincie se mění, slučují, staví se nové kláštery. Proto věřím a považuji za nepochybné, že toto zkoumání má slibnou budoucnost. Vždyť ve společenstvích evangelních rad je svým

způsobem základ života katolické církve již po více než tisíc let a bude tomu tak jistě i v budoucím věku.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Monografie

ANDRES Gutiérrez, DOMINGO J. Il diritto dei religiosi. Commento al Codice. Versione della seconda edizione spagnola. Roma: Ediurcla, 1984, 757 s. ISBN 8885081134.

BAR, Joachim Roman, KALOWSKI Julian. Prawo o instytutach życia konsekrowanego. Warszawa: Akademia teologii katolickiej, 1985, 253 s.

BOLLETINO UFFICIALE DEL SOVRANO MILITARE ORDINE OSPEDALIERO DI SAN GIOVANNI DI GERUSALEMME, DI RODI E DI MALTA, Numero speciale, 12 Gennaio 1998, str. 1–10: Carta costituzionale promulgata il 27 giugno 1961 riformata dal Capitolo Generale Starordinario del 28/30 aprile 1997. Roma: Tipografia Mariti, 1998.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl, Řády rytířské a křížovníci. Praha: Libri, 2002, 215 s. ISBN 80-7277-084-5.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek, Mnišské řády. Praha: Libri, 2004, 399 s. ISBN 80-7277-084-5.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, I. svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2006, 471 s. ISBN 80-7277-084-5.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, III. svazek, Řeholní klerikové. Praha: Libri, 2008, 183 s. ISBN 80-7277-084-5.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, 4. svazek, Řeholní klerikové (jezuité). Praha: Libri, 2012, 534 s. ISBN 80-7277-084-5.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci. Praha: Libri, 2003, 163 s. ISBN 80-7277-084-5.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů a kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. Díl 2. Sv. 1, Řeholní kanovníci. Praha: Libri, 2003, 163 s. ISBN 80-7277-086-1.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III. díl, II. svazek, Žebravé řády. Praha: Libri, 2007, 423 s. ISBN 978-80-7277-140-0.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 1. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2016, 222 s. ISBN 978-80-7277-545-3.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek, Kongregace a řeholní společnosti. Praha: Libri, 2018, 249 s. ISBN 978-80-7277-571-2.

CAVADINI, John, ed. Gregory the Great: A Symposium. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1995, 226 s. ISBN 9780268010300.

HORÁK, Záboj, SKŘEJPKOVÁ, Petra (eds.): Pocta Jiřímu Rajmundu Treterovi. Praha: Leges, 2020, 447 s. ISBN 978-80-7502-439-8.

HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 319 s. ISBN 80-7192-222-6.

KOLÁČEK, Josef, Markéta KORONTHÁLYOVÁ, Zdeněk POSPÍŠIL a Bohumil KOLÁŘ. KATOLICKÁ CÍRKEV. Katechismus katolické církve. 2., dopln. a uprav. vyd., 1. v Karmelitánském nakl. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 793 s. ISBN 80-7192-473-3.

KONFERENCE VYŠŠÍCH ŘEHOLNÍCH PŘEDSTAVENÝCH MUŽSKÝCH ŘEHOLÍ V ČESKÉ REPUBLICE: Rejstřík mužských řeholních institutů v ČR. Praha, 2022, 52 s.

LIBRERIA EDITRICE VATICANA. Annuario pontificio per l'anno 2021. Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2021.

ŘEHOŘ I. Svatého Otce a učitele církve Řehoře I. Velikého Čtyři knihy rozmluv, čili, O životě a zázracích otců italských jakož i o věčném trvání duší. Praha: Družstvo přátel Studia, 1923, 279 s.

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Církevní právo. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2021, 440 s. ISBN 978-80-7502-535-7.

TRETERA, Jiří Rajmund. Církev a právo: Miscellanea. Praha: Leges, 2015, 381 s. ISBN 978-80-7502-079-6.

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Právní dějiny církví: synagoga a církve v průběhu dějin. Praha: Leges, 2019, 288 s. ISBN 978-80-7502-440-4.

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Záboj. Slovník církevního práva. Praha: Grada, 2011, 147 s. ISBN 978-80-247-3614-3.

ZUBERT, Bronisław Wenanty. Řeholní právo: instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, 411 s. ISBN 80-238-0913-X.

Odborné články:

AMBROS, Pavel. Dynamika vzniku společenství zasvěceného života a nového způsobu zasvěceného života. In: *Revue církevního práva* 4/21. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021. ISSN 1211-1635.

ANDRES Gutiérrez, DOMINGO J. Innovationes in parte III libri II novi Codicis, quae est de institutis vitae consecrate et de Societatibus vitae apostolicae (can. 573-746). Roma: Edurclia, 1983. ISSN 1124-0172.

ČERNÝ, Miroslav. Vybrané aspekty právního systému Maltéžského řádu. In: *Revue církevního práva* 1/11. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2011. ISSN 1211-1635.

HRDINA, Ignác Antonín. Méně známé téma: řeholní kanovnice. In: *Revue církevního práva* 1/21. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021. ISSN 1211-1635.

JINDRÁČEK, Efrem. Blahoslavený Dominik Zavřel. In: *Revue církevního práva* 2/2021. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2021. ISSN 1211-1635.

KLÍMA, Otakar. Učení Máního. In: *Prameny života: Obraz člověka a světa ve starých kulturách*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1982.

KŘÍŽ, Jakub, RIOBÓ Alfonso. Právní postavení osobní prelatury Opus Dei v České republice. In: *Revue církevního práva* 1/12. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2012. ISSN 1211-1635.

TOMÁŠEK, Michal. Jezuité v soukolí čínského práva. In: *Revue církevního práva* 4/20. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2020. ISSN 1211-1635.

TUZA, Tomáš. Akce K aneb likvidace klášterů na území Československa v roce 1950. In: *Revue církevního práva* 3/19. Praha: Společnost pro církevní právo, z. s., 2019. ISSN 1211-1635.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Informační stránky Center for applied research in the apostolate při Georgetown University. In: cara.georgetown.edu [online]. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://cara.georgetown.edu/frequently-requested-church-statistics/>.

Opus Dei v ČR. In opusdei.org [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://opusdei.org/cs-cz/article/opus-dei-v-ceske-republice/>.

O klášteře Plasy. In klaster-plasy.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.cz/cs/o-klasteru/cisterciaci/rad>.

O klášteře Vyšší Brod. In klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.klastervyssibrod.cz/Historie/Obnova-klasterneho-zivota-po-padu-komunismu-r-1989>
Kláštery bratří dominikánů. In op.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://op.cz/dejiny-radu-u-nas/>.

Počty členů řádu františkánů. In ofm.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.ofm.cz/2015/07/27/pocatky-observantske-vetve-frantiskanskeho-radu/>.

Historie karmelitánů. In karmel.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <http://www.karmel.cz/index.php/rad-karmelitanu/4-historie>.

Fortna na Hradčanech. In fortna.eu [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.fortna.eu/pro-jednotlivce/>.

Jmenování delegáta pro řád maltézských rytířů. In vaticannews.va [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.vaticannews.va/it/papa/news/2020-11/papa-francesco-delegato-nomina-ordine-malta-tomasi.html>.

Diplomatické zastoupení Maltézského řádu v ČR. In mzv.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/cizi_urady_pro_cr/Svrc_hovany_rad_Maltezskych_rytiru_.html.

Misijní základny piaristů. In piaristestraznice.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.piaristestraznice.cz/cz/rad-piaristu?1645722433>.

Řeholní domy salvatoriánů. In salvatoriani.eu [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.salvatoriani.eu/o-nas/>.

Statistika počtu členů FSSP. In fssp.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://fssp.cz/informace-o-nas/>.

O asociaci klarisek. In kapucinky.kapucini.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.kapucinky.kapucini.cz/>.

Jmenování papežské komisařky řádu vizitantek. In rehole.cz [online]. [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://www.rehole.cz/cs/novinky/2021-10-zavrzeni-cinnosti-radu-navstiveni-panny-marie-v-cr>.

3. Seznam použitých právních předpisů

ZEDNÍČEK, Miroslav a Marie KYRALOVÁ. JAN PAVEL II. Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny = Codex iuris canonici. Praha: Zvon, 1994, XXIII, 812 s. ISBN 80-7113-082-6.

Zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého.

Zákon č. 338/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého.

Základní principy řeholního práva latinské církve

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá základními principy platného řeholního práva dle Kodexu kanonického práva z roku 1983. Také popisuje právněhistorický vývoj základních společenství evangelních rad. Důraz je kladen na organizační strukturu, působení ve společnosti a nejvýznamnější kláštery, ve kterých dané společenství působí.

V obecné části je pojednáno o celocírkevních i zvláštních pramenech právní úpravy řeholního života. Součástí obecné části je i výklad o formaci řeholníků a řeholnic, veřejných slibech a institutech příbuzných společenstvím evangelních rad (např. osobní prelatura, poustevnický život, stav zasvěcených panen). Ve zvláštní části je pojednáno o jednotlivých skupinách mužských a ženských společenství evangelních rad a jejich právněhistorickém vývoji na území českých zemí. Je pojednáno o jejich vzniku, činnosti a o jejich významných kláštorech či působištích v českých zemích až do dnešní doby.

Jednotlivá mužská společenství evangelních rad jsou ve zvláštní části rozdělena do skupin dle ustálených akademických zvyklostí na mnišské řády, žebravé řády, řeholní kanovníky a rytířské řády, řeholní kleriky a školské řády, řeholní kongregace a společnosti apoštolského života.

Jednotlivá ženská společenství evangelních rad jsou ve zvláštní části rozdělena na kontemplativní řeholní instituty – mnišky, centralizované ženské řeholní instituty s představenou v České republice a centralizované ženské řeholní instituty s představenou mimo Českou republiku, ženské sekulární instituty zasvěceného života a ženské společnosti apoštolského života.

Práce nevychází pouze z monografií, ale také z nejnovějších vědeckých článků týkajících se řeholního života, které vycházejí v odborném časopisu *Revue církevního práva* a také z nejnovějších údajů publikovaných v papežské ročence *Anuario Pontificio*.

Klíčová slova: kanonické právo, řeholní institut, řeholní právo

Basic principles of the law of religious institutes of the Latin church

Abstract

The diploma thesis deals with the basic principles of valid law of religious institutes according to the 1983 Code of Canon Law. It also describes the legal-historical development of the basic communities of the evangelical orders. Emphasis is placed on the organizational structure, the activity in society and the most important monasteries in which the community operates.

In the general part, the ecclesiastical and special sources of the legal regulation of religious life are discussed. The general part also includes an account of the formation of religious men and women, public vows and institutes related to the communities of the Gospel Councils (e.g. personal prelature, hermitage life, the state of consecrated virgins). In a special section, the individual groups of male and female communities of evangelical orders and their legal-historical development in the Czech lands are discussed. Their origins, activities and their important monasteries or places of work in the Czech lands up to the present day are discussed.

The individual male communities of evangelical councils are divided in a special section into groups according to established academic practices into monastic orders, mendicant orders, canons and religious orders, religious clerics and school orders, religious congregations and societies of apostolic life.

The individual women's communities of the evangelical orders are divided in a special section into contemplative religious institutes – nuns, centralized women's religious institutes with a superior in the Czech Republic and centralized women's religious institutes with a superior outside the Czech Republic, women's secular institutes of consecrated life and women's societies of apostolic life.

The work is based not only on monographs, but also on the most recent scientific articles on religious life published in the professional journal *Church Law Review* and on the most recent data published in the papal yearbook *Annuario Pontificio*.

Klíčová slova: canon law, religious institute, law of religious institutes